

ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ.

τῆς 16.

20

Ἰουλιανίου.

1820

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Η Μέλισσα ἐδημοσίευσε πρὸ καιροῦ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τὸ ἀπόδημα ἐνὸς λογιῶν « Τίνι τρόπῳ ἀπαλλαγεῖν ἀνὰ τὰ ἡμέτερα σχολεῖα τοῦ ἐπικρατοῦντος σχολαῖσμου ». Αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν πρὸ πολλοῦ ἄρχισαν νὰ κάμνουν ἀναμεταξύ των οἱ σπουδαῖοι μας, μερικοὶ μάλιστα καὶ ἐπιμελήθησαν νὰ λύσουν διάφορα μέρη αὐτῆς, καὶ τῇ ἀληθείᾳ μετ' ἄρκετα ἐπιτυχημένον, καθὼς δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀποδειχθῇ ὡς τὸν τῶρα πρώτην φοράν γίνεται αὐτὴ δημοσίως καὶ μετ' ἄλλοθετικόν.

Ὁ καλλίτερος τρόπος τοῦ νὰ δώσωμεν λύσιν ἀποχρῶσαν αὐτῆς ἦτον κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ ζητήσωμεν πρὸ πάντων τίς σχολαῖσμός ἐπειτα νὰ προσδιορίσωμεν, πῶς αὐτὸς γνωρίζεται· κατόπιν, πόθεν λαμβάνει τὴν ἀρχήν του, πῶς ἀκτῶσεται, καὶ ἕως ποῦ ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ· μετὰ τοῦτο, ποῖα ἀποτελέσματα ἔχει εἰς τὴν παιδείαν τῶν ἐθνῶν — καὶ τέλος πάντων, νὰ προβάλωμεν τὰ μέσα, ὅσα ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ πείρα μᾶς ὑπαγορεύουν ὡς ἐπιτηδειότερα εἰς τὸ νὰ ἐλευθερώσωμεν ἀπὸ αὐτόν. Τὸ πρᾶγμα ἐξεταζόμενον οὕτως ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἤθελε μᾶς κάμει νὰ γνωρίσωμεν εὐκολὰ τῆς λύσεως τὰ δυνατὰ ἢ ἀσθενῆ μέρη, ἤθελε βοηθήσει καὶ ἡμᾶς νὰ σκεφθῶμεν οἱ ἴδιοι, καὶ νὰ κρίνωμεν τοὺς ἄλλους περὶ τοῦτου, καὶ ἤθελε σηκῶσαι πολλὰς ἀφορμὰς εἰς ἀντιθέσεις καὶ φιλονεικίας περιττὰς. Διὰ τὸ τοῦτο ὅμως ἡ ἐπιχείρησις δὲν ἦτον εὐκόλος, οὔτε ἔργον ὀλίγων τινῶν κόπων· Αὐτὰ σοχαζόμενος ἀπεδειλιόμην εἰς τὸν κίνδυνον τῆς λύσεως, καὶ ἀνὰ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ βλέπων φανερὰ τὴν ἀφέλειαν ἐξ αὐτῆς ὅμως ἐπρόκρινα νὰ τὴν ἀναβάλω, πλὴν χωρὶς νὰ παύω ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιτρέφω συχνὰ εἰς αὐτὴν, καὶ μετ' ἀποφασίαν ἀνὰ κανεὶς ἄλ-

λος ἐν τούτῳ παρρησιασθῆ, νὰ εὐχαρισθῶ μόνον εἰς τὸ νὰ ἐπικρίνω καὶ νὰ σημειώσω τῆς λύσεώς σου, ὅσα μὲ ἠθέλων φωνῆ ἀληθῆ καὶ ὀρθά ἢ μὴ, καὶ μὲ τούτο νὰ συνεισφέρω καὶ ἐγὼ τὸ μέρος μου. Καὶ τῶντι ὄχι μετὰ πολὺν καιρὸν ἄλλος πλεον γενναῖος ἀπὸ ἐμένα, τὴν ἀφέλειαν βέβαια τοῦ πράγματος μελετῶν, ἔλαβε τὸ θάρρος ἂν καὶ Ἀνώνυμος νὰ ἐμὲ πρῶτος εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ ἐπιχειρισθῆ τὸ ζητούμενον (1). Ἐκ μέρους μου τὸν εὐχαρισῶ καὶ ἐπαιῶ διὰ τὴν προθυμίαν καὶ γενναϊότητά του. Πλὴν ἄς μὲ συγχαρηθῆ νὰ εἰπῶ ἐλευθέρως τὴν γνώμην μου περὶ τῆς διατριβῆς σου, διὰ νὰ ἐκπληρώσω καὶ τὴν δευτέραν μου ἐπιθυμίαν. Βεβαίονα δὲ, ὅτι μόνη τῆς ἀληθείας ἢ ἀγάπῃ κινεῖ καὶ ἐμένα εἰς τούτο· οὔτε ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος φιλοκαθηκτικὸς καὶ φιλερις· ἐπεὶ ἄς ἦναι καλὰ ἢ Ἀνωνομία· αὐτὴ συνεπάξει ἄρκετὰ καὶ τοὺς δύο, εἴ ἅπαντες ὅσον εἰς τὰ λάθη τῶν· διότι τὰς ὕβρεις, ἂν ἠθέλαμεν πείσει εἰς αὐτάς, τίποτε τοῦ κόσμου δὲν ἠμποροῦσε νὰ δικαιολογήσῃ.

Τὸ πρόβλημα ἐρωτῆ, πῶς ἠμποροῦμεν νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὸν σχολαϊσμόν· ὁ ἀνώνυμος τῆς λύσεως συγγραφεὺς ἀποκρίνεται, τί ἐστὶ σχολαϊσμός· καθεὶς ἐκ τούτου βλέπει, ὅτι ἡ λύσις ζητεῖται ἀκόμη, καὶ δὲν ἐγεννηεν. Ἀληθινὰ τὸ πρῶτον ἔργον ἔστι νὰ εἰσαγάγωμεν τὴν σημασίαν καὶ νὰ ἐξηγηθῶμεν· ἂν πρὸς τὸ παρὸν αὐτὸ μόνον ἐμελέτα καὶ ὁ Ἀνώνυμος δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτος, ἀλλὰ μάλικα καὶ ἀξιέπαινος, ὡς γνωρίζεις τὴν πρώτην συνθήκην τῆς λύσεως· ἴσως μόνον δὲν ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀφήσῃ εἰς ἀπορίαν, ἂν ἔχῃ κατὰ νοῦν νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ προβλήματος.

Κατὰ πρώτην προσβολὴν ἀναγινώσκων τὴν διατριβήν τρυ ἐνόμιζα, ὅτι αὐτὸς σκοποῦν ἄλλον δὲν εἶχε παρὰ νὰ περιπαίξῃ μερικὰς ἀπὸ τὰς γνώμας, ὅσας δὲν ἐγκρίνει· εἰς τὸ τέλος ὁμως ἐνθυμηθεὶς τὴν βεβαίωσίν σου „οὐ φιλοκαθηκτικὸς εἶμι κτ.“ ἐσοχάσθηκα χρεὸς νὰ πεισύσω αὐτὴν τὴν ἐξομολόγησιν, καὶ νὰ ἀπομακρύνω ἀπὸ τοῦ νοῦν μου τὴν πρώτην ιδέαν ὅπου συνέλαβα.

Ὁ σχολαϊσμός, λέγει, εἶναι λέξις κακὰ ἐκλεγμένη· αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ εἶναι γέννημα καὶ χρῆσις σχολαστικῶν· ἢ λέξις δο-

(1) Ἴδε Α. Ἐρμῶ ἄρ. 19, σελ. 588—92.

σοφία εἶναι ἢ μόνη ὀρθή, καὶ σημαίνει „μάθησιν δοκοῦσαν, φαινομένην, μὴ οὔσαν, μὴ πραγματικὴν“.

Ἐκ τῶν σχολαϊσμοῦ καὶ τοῦ σχολασμοῦ ἐγὼ ἐκ μέμας μου ἔκαμα τὰς ἐξῆς σκέψεις· ὁ Σχολαστικὸς ὡς παραγόμενος ἀπὸ τὸ σχολάζειν ἠμποροῦσε νὰ σημαίνῃ κυρίως καὶ ἐν γένει, ἄνθρωπος διατρίβων κατ' ἔξιν περί τι· σημασία, τὴν ὅποιαν ποτὲ δὲν ἔτυχε νὰ λάβῃ· ἐκ τούτου ὁμως ἐγεννήθη ὡς ἰδιαιτέρα σημασία τὸ ἄνθρωπος διατρίβων χάριν παιδείας εἰς τὴν σχολεῖα (τοὺς τόπους, ὅπου περὶ παιδείαν σχολάζουσιν οἱ ἄνθρωποι)· ἐκ τούτου ἔπειτα ἄνθρωπος φρονῶν καὶ πράττων κατὰ εἰς τὰ σχολεῖα, ἄνθρωπος πεπαιδευμένος καὶ ζῶν καθὼς εἰς τὰ σχολεῖα. Ὑπόθεσε τὰρα τὴν παιδείαν καὶ ζωντῶν σχολεῖων εἰς διάφορον κατάστασιν, καθὼς εἶναι δυνατόν, ὑπῆρξῃ, καὶ ὑπάρχει, τότε καὶ ὁ σχολαστικὸς θάλει λάβῃ διάφορον ἐκδοχὴν· ὑπόθεσε προσέτι, ὅτι τῶν εἰς τὰ σχολεῖα διατρίβοντων οὗτος ἐξετάξῃ αὐτὴν τὴν ἔξιν ἢ τρόπον τῆς ζωῆς, κείνος ἄλλην, καὶ θάλει εἶχει δευτέραν μερικωτέραν αἰτίαν τῶν διαφόρων σημασιῶν αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος. Ἴδου διατὶ ὁ σχολαστικὸς εἰς διαφόρους αἰῶνας ἐσήμανε πότε τὸ λόγιος, πότε τὸ δικολόγος, δικαχῆς, κτ· ἀπὸ δὲ τοῦ δεκάτου μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη ἐν εἶδος φιλοσοφίας θεολογικῆς, ἢ θεολογίας φιλοσοφικῆς (1)· ἴδου διατὶ τέλος πάντων ἔλαβε τὴν σημασίαν, ὅπου τόσον ὠραία μᾶς ἐξέθεσεν ὁ ἐκδότης τῶν τοῦ Ἰεροκλέους Ἀσειῶν, καὶ ἡ ὅποια ἐγεννήθη εἰς τὴν τρίτην ἑκατονταστηρίδην ἀπὸ Χριστοῦ. Μέρους αὐτῆς τῆς σημασίας ἀποτελεῖ καὶ ἐκφράζει καὶ ὁ τῶν Γάλλων pédant, ὡς τόσον ἄς ὑποθέσωμεν τὴν παιδείαν τῆς τρίτης ἑκατονταστηρίδος, ἢ ὅποια ἔδωκεν ἀρχὴν εἰς τὴν τελευταίαν σημασίαν, ἀκόμη χειρότερα, καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπομένως ἀκόμη χειρότερα, τότε ἔχεις τὸν σχολαστικὸν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐν γένει, καὶ ἰδιαιτέρας τῆς σημερινῆς, αὐτὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ τοῦ προβλήματος ἢ ὑπόθεσις· Ὁ σημερινὸς λοιπὸν σχολαστικὸς (2)

(1) Ἴδε Προλεγόμενα τῆς τῶν Ἀσειῶν τοῦ Ἰεροκλέους ἐκδόσεως.
 (2) Τὸ λοιπὸν αὐτὸ ἀναφέρεται εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν σχολαστικῶν, ἔκτ' ἔδωκεν ὁ τῶν τοῦ Ἰεροκλέους Ἀσειῶν ἐκδότης, τὴν ὅποιαν ὑπόθεσιν προσέκειν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἀναγνώστου, καὶ προσέτι εἰς τὴν ἐδικήν μου τελευταίαν ὑπόθεσιν „ἄς ὑποθέσωμεν τὴν παιδείαν κτ.“

σημαίνει ἐν συντόμῳ, ἀνθρώπου μὲ παιδείαν ἀτελή καὶ σφαιρικήν, καὶ μὲ ἀνάλογα εἰς αὐτὴν φρονήματα, ἤδη, καὶ ἔργα, μερικωτέρως δὲ, ἀνθρώπου μὲ ἀκριτοῦ ἔξιν, ἀκαίριον καὶ εἰς τὰ σχολεῖα μόνον συνήθη καὶ συγγνωστὴν χρῆσιν ἀτελεῶν καὶ σφαιρῶν γνώσεων, συνωδευμένην πάντοτε μὲ τύφον, ἀγροικίαν, καὶ μαυρίαν, πολλάκις δὲ καὶ μὲ πονηρίαν.

Ἀλλὰ πῶς νὰ ὀνομάσωμεν τοῦ σχολαστικοῦ τὴν ποιότητα; εὐίστε βέβαια ἠμποροῦμεν νὰ βοηθηθῶμεν μὲ τὸ συγκριμένον οὐδέτερον τὸ σχολαστικόν, καθὼς λέγει ὁ τῶν τοῦ Ἱεροκλέους Ἀσειῶν Ἐκδότης· ἄλλοτε μὲ τὸ σχολαστικὴ παιδεία, ζωὴ, σχολαστικὸς τρόπος, κτ., καθὼς ἤθελε τύχη νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν πότε τὴν παιδείαν, πότε τὰ ἤθη του, κτ. Ποία ὁμῶς πρέπει νὰ ἦναι ἡ κυρία λέξις;

Τινὲς μεταχειρίσθησαν τὸ σχολαῖσμός· εἰλικρινῶς νὰ ὁμιλήσω, δὲν μὲ ἀρέσκει αὐτὴ ἡ λέξις· ἂν ἔχη τὸ καλὸν τῆς ὀλιγοσυλλαβίας, καὶ τοῦ παρασηματικῆς, ἔχει ὁμῶς σφάλματα παραγωγῆς· διότι τὸ σχολαῖζω οὔτε εἰς τοὺς παλαιούς, οὔτε εἰς τοὺς νεωτέρους εὐρίσκεται, ἂν καὶ ἦναι τὸ σχολάζω, καὶ ἐν αὐτῷ ὁ σχολαστικὸς παράγεται ἀπὸ τὸ σχολάζω, ἢ τῆς ποιότητος αὐτοῦ σημαντικὴ λέξις λαμβάνεται ἀπὸ ἄλλο ἀνυπαρκτὸν βῆμα τὸ σχολαῖζω. Αἱ ξένη γλώσσαι μεταχειρίζονται τὸ σχολασικισμός· πλὴν ἡ Ἑλληνικὴ δὲν συγχωρεῖ τὸ σχολασικίζω, ὅθεν οὔτε τὸ σχολασικισμός. Ὁ ἀνώουμος τῆς ἀνα χείρας διατριβῆς συγγραφεὺς προκρίνει τὸ δοξοσοφία. Καὶ αὐτὴ ἡ λέξις δὲν μὲ ἀρέσκει· πρῶτον διότι αὐτὴ ἐκφράζει μόνον ἓνα ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ σχολαστικοῦ, ἂν καὶ αὐτὸς ἦναι ὁ κυριώτερος καὶ ἡ-αἰτία τῶν ἄλλων· δεύτερον καθότι διὰ τὰ εὐρητὰς ὅλους τοὺς χαρακτῆρας τοῦ σχολαστικοῦ εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ διητρήξῃ μίαν μακρὰν σειράν συλλογισμῶν. Ἄν συγχωρηθῆται νὰ λάβωμεν τὴν παιδείαν τοῦ σχολαστικοῦ ὡς χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ, τότε μὲ καθὼς λόγον πρέπει νὰ προτιμῶμεν ἀπὸ τὸ δοξοσοφία τὸ ψευδοσοφία ἰσοδύναμον μὲ τὸ σφαιροσοφία, λέξιν παρισύνοσαν αὐτῆς εἰς τὸν νοῦν τὴν φύσιν τῆς παιδείας τοῦ σχολαστικοῦ. Ἐγὼ ἕκ μέρους μου δὲν τολμῶ νὰ προσάλω καμμίαν λέξιν ὡς οικειοτέραν, καὶ ἀπίστον εἰς ἄλλους ἢ εἰς δευτέρας φροντίδας τὴν περὶ τούτου ἐξέτασιν.

Τώρα ἐρωτῶ τὸν ἀναγνώστην, ἂν ὁ ὀρισμὸς ὅπου ἀνέγνω-

σιν εἰς τὴν τοῦ Ἀνωουμου διατριβὴν, ὀρισμὸς, ὅστις δὲν περιλαμβάνει παρά ἐν μόνον ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τοῦ σχολαστικοῦ, καὶ αὐτὰ ἔχει μὲ λέξεις κυρίας ἐκφρασιμένον, ἠμπορεῖ νὰ ἦναι ἰσχυρὸς καὶ ἀρκετὰ σαφής; ἂν ἡ γνώμη, ὅτι ἡ λέξις δοξοσοφία εἶναι μόνη οικεῖα, ἦναι ἀληθής; ἂν καὶ ἡ ἰδέα, ὅτι, ὅτι μεταχειρίζεται ἄλλην λέξιν παρά τὴν τῆς δοξοσοφίας, εἶναι καὶ αὐτὸς σχολαστικὸς, δὲν ἔχη ἡ ἰδία βαφὴν σχολαστικὴν;

Παραεκτός τοῦ ὀρισμοῦ ὁ Ἀνωουμος ἠθέλησε νὰ μᾶς δώσῃ καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν χαρακτῆρων τῆς παιδείας τοῦ σχολαστικοῦ. Εἰς αὐτὴν εὐρίσκομεν τοὺς ἐφεξῆς τρεῖς χαρακτῆρας· ἵασι ὄχι περισσοτέρους, μὲ εἶναι ἄγνωστον.

α'. Ὁ σχολαστικὸς μανθάνων κανόνας, κλίσεις, κτ. φρονεῖ, εἰ παιδεύεται, καὶ παιδεύεται παιδείαν ὀρθήν· διὰ τοῦτο εἶναι φύσης μεσὸς κτ.· Εἰς τοῦτο καθὼς ἀνθρώπος μὲ νοῦν φυσιχὴν, καὶ παιδείας ὀρθῆς καὶ μικρὰν μερίδα πρέπει νὰ συμπεριφέρῃ μὲ τὸν Ἀνώουμον, καὶ νὰ εὐχρηθῇ αὐτῆς τῆς ὀρθοῦς γνώμης τὴν ἐκλείψιν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν γῆν.

β'. Αὐτὸς δὲν εὐχαριεῖται νὰ προφέρῃ τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ἔθνων, καὶ ἀνθρώπων, καθὼς προφέρονται ἀπὸ ἐκείνους, τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ τὰ μεταβάλλει κατὰ τὴν φαντασίαν του.

Τὸ περὶ μεταθέσεως τῶν ξένων κυρίων ὀνομάτων εἰς τὴν γλῶσσαν μας ἔγινε πολλάκις ὑπόθεσις συνομιλιῶν καὶ διατριβῶν μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν. Ἀπὸ ὅσα ἕως τῶρα περὶ τούτου ὁμιλήθησαν καὶ ἐγράφησαν, τὰ ἐξῆς ἠμπόρεσα νὰ συμπεράνω· ἠώρα, ὅτι οἱ ἕως τῶρα ὀμιλήσαντες καὶ γράψαντες περὶ τούτου καθεὶς εἶχε κατὰ νοῦν μίαν διάφορον ἀρχὴν, καὶ κατ' αὐτὴν ὁ καθεὶς καὶ ἐγνωμάτευε· διὰ τοῦτο καὶ προῆλθον τόσον διάφοροι αἱ γνώμαι.

Ἄλλοι ἐφρονοῦσαν, ὅτι καθὼς ἔθνος, πόλις, ἀνθρώπος, κτ. ἔχει δικαίωμα εἰς τὸ ὄνομα του· καθεὶς ἠμπορεῖ νὰ ἀπαιτῇ μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα νὰ τὸν ὀνομάζω καὶ οἱ ἄλλοι· ὄχι μόνον κανὲν κέρδος οὔτε ἀνάγκη εἶναι νὰ καταπατήσωμεν αὐτὸ τὸ δικαίωμα, καὶ νὰ μεταμορφώσωμεν τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ βλάβη· ἐπομένως αὐτοὶ δοξάζουν, ὅτι καθόλου δὲν πρέπει νὰ μεταβιβάσωμεν τὰ ξένα κύρια ὀνόματα, ἀλλὰ νὰ τὰ προφέρωμεν καὶ γράφωμεν, καθὼς ἐκείνοι τῶν ὁποίων αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα. Λοιπὸν οἱ Γερμανοὶ ὀνομάζουσι τὴν πατρίδα των

Ταίτζλανδ· Ταίτζλανδ πρέπει να την ονομάζωμεν και ήμεεις· Ρουμουνίαν ονομάζουν τον τόπον των οι Βλαχοπόγδανοι· Ρουμουνίαν πρέπει να λέγωμεν και ήμεεις· Μαντζιάρ αντί Ούγγαρίας κτ. κτ· Ίδου ποίας γνώμης είναι και ο Άνωνυμος.

Άλλοι έχουν την άρχην, ότι ή φύσις και ή ευφρονηα της γλώσσης είναι ο άνώτατος νόμος· δια τούτο εις αυτόν πρέπει να υπόκεινται και όσα ξένα ονόματα εισάγονται εις αυτήν.

Άλλοι προβάλλουν, ότι ο άνώτατος νόμος κάθε γλώσσης και ανθρώπινης ομιλίας είναι να καταλαμβάνωμεν άλλήλους· όθεν και τα ξένα ονόματα, όταν τα μεταφέρωμεν εις την εδικήν μας γλώσσαν, πρέπει να τα προφέρωμεν και γράφωμεν με τρόπον τοιούτον, ώς καθώς άκουσθή το όνομα, εταν ήναι γνωσόν, εϋθύς ο νοϋς του άκούοντος να ανατρέχη εις το σημανόμενον πρόσωπον, έθνος, πόλιν, πράγμα εν γένει.

Άλλοι τελευταίον εν ώ δέχονται την τρίτην άρχην ως την άρβοτέραν, συμβουλεύουν εν ταυτῶ να μη καταφρονοϋμεν και την δευτέραν, όσάκις είναι δυνατόν να γένη χωρίς βλάβην της τρίτης. Αυτοί ζητάζονται, ότι είναι άδικώτατον και πικυτάπισιν άλογον, εν ώ έχομεν ονόματα σημαντικά των ξένων, και γνωσά εις όλους, να τα αποβάλλωμεν, και να δεχθώμεν, όσα είναι παντελώς άγνωστα.

Κάθε μία από αυτές τας άρχάς και γνώμας έχει τους λόγους της, και δια τούτο είναι άμφισβητήσιμος. Οι λόγιοί μας άκόμη δεν απέφασισαν, ποίαν πρέπει να προτιμήσωμεν· εγώ εν μέρους μου δοξάζω, ότι οι λόγοι της τρίτης είναι ανώτεροι από όλων των άλλων, και ενωμένοι με της δευτέρας είναι οι επιτηδειότεροι να ευχαρισήσουν, ότι ήμποροϋμεν να απαιτήσωμεν εις την μετάθεσιν των ξένων ονομάτων. Άληθινά μερικά έθνη δεν μεταβάλλουν τα ξένα ονόματα· πλην είναι και άλλα, τα όποια τα μεταβάλλουν· άρα των ξένων έθνών το παράδειγμα δεν μας χρησιμεύει εις τίποτε. Έπειτα είναι όλαί αι γλώσσαι, λ. χ. ή εδική μας, εξίσου επιτηδειαί να παραλαμβάνουν ξένα ονόματα χωρίς την παραμικράν βλάβην των; εγώ νομίζω όχι· ή Γερμανική λ. χ. και ή Άγγλική ήμπορούν να δεχθούν ξένα ονόματα χωρίς να το αισθανθούν ο κόσμος· κάμε το ίδιοι και εις την γλώσσαν μας, και δεσθήξενώ πόσα βήματα μακράν θα το μυρισθούν έλοι. Όπου δεν

ήναι άφρευτος ανάγκη, περιττόν, μάλιστα δε και βλαβερόν είναι κάθε είδος ξενισμοϋ εις την γλώσσαν μας.

Από αυτά όλα θέλω να συναξω το συμπέρασμα, ότι ή γνώμη του Άνωνύμου είναι αδύνατον να έχη περισσότερα δικαιια παρά τας άλλας, δια τούτο και ή καταφρόνησις των όμογενών, όσοι δεν ακολουθοϋν την εδικήν του, είναι άδικος· άποπος· παράλογος· είναι ανθρώπου, ός εις δεν εξέτασεν όλα, όσα ήμποροϋν να προβληθούν περι αυτής της υποθέσεως· δεν τα ανείρεσε· και επομένως δεν απέδειξε, διατι προτιμή από των άλλων την εδικήν του άρχην, και διατι αι άλλαι ήμπορϋν να ευχαρισούν μόνους τους άμαθείς, και τους σχολαστικούς.

Ο Γ' χαρακτηρ των σχολαστικών κατά τον Άνωνυμον είναι, ότι αυτοί επί λόγφ του να διορθώσουν την τωρινήν γλώσσαν, την διασρέφουν με παντοίους τρόπους, και δεν ευχαρισούνται να την γράφουν άπεράλλακτα, καθώς ομιλείται κοινώς· Ο Άνωνυμος λοιπόν φρονεί, ότι ός εις θέλει να γράφη εις την σημερινήν πρέπει να την μεταχειρίζεται τριαύτην καθώς είναι εις τα σώματα όλου του κόσμου, και να μη συγχωρή εις τον εαυτόν του οϋδέ την παραμικράν μεταβολήν.

Είναι γνωσόν, ότι αι περι γλώσσης των όμογενών γνώμαί, είναι την σύμερον πολλά διηρημένοι· ο λόγιος Έρμής πολλάκις τας άπειρήμισε και εξέτασεν· ως με συγχωρηθή να τας επαναλάβω εν συντόμῳ. Οι κατά πάντα φίλοι των παλαιών και περασμένου φρονοϋν, ότι ο μόνος τρόπος του να καλλιεργήσωμεν την σημερινήν γλώσσαν είναι να την πλησιάζωμεν όσον ήμποροϋμεν εις την παλαιάν, έως με τον καιρόν την καταξήσωμεν όμοίαν ή την ίδιαν με εκείνην. Από τους νεωτέρους, άλλοι δοξάζουν, ότι εις την υπάρχουσαν γλώσσαν ενός έθνους κανείς άτομικώς δεν έχει οϋτε το παραμικρόν δικαίωμα, επομένως οϋτε να την μεταβάλλωμεν οϋδέ εις μίαν κερατιαν· ό,τι λογής αυτή εύρίσκεται εις των περισσοτέρων την ομιλίαν, με τας ίδίας μορφάς, με τας ίδίας λέξεις (όπου υπάρχουν) πρέπει και οι συγγραφείς να γράφουν, εάν θέλουν να ήναι έθνικοί· ή μόνη δικαία και αναγκαία καλλιέργει ει να την καταξήσωμεν ικανήν να εκφράξη κάθε ανθρώπινου διανόημα, φρόνημα, και αισθημα, μεταχειριζόμενοι την υπάρχουσαν ύλην και μορφήν της, και πλουτίζοντες την μόνον εις

τὰ ἐλλείποντα, διὰ συνθέσεως, παραγωγῶν, παραδοχῆς νέων
ξένων λέξεων, ἢ πλασμένων ἀπὸ ἡμᾶς, τῆς εἰσαγωγῆς νέων
ἐκφράσεων ἀπαιτούμενων ἀπὸ τὰς περιστάσεις, κτ. Ἄλλοι τε-
λευταῖον εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι ἡμποροῦμεν φυλάξαι τὰ
δικαιώματα τῆς τωρινῆς νὰ εἰσάξωμεν πολλὰς μεταβολὰς εἰς
αὐτήν, ἀρκεῖ μόνον αὐταὶ νὰ μὴ ἴναι ἐναντία εἰς τὴν φύσιν
καὶ τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσας.

Αὐταὶ εἶναι αἰ γενικώτεραι τῶν συγχρόνων μας περὶ γλώσ-
σης γνώμαι· καθεὶς εἰς τοῦτο ἡμπορεῖ νὰ φρονῇ, ὅπως τὸν
πεῖθουν αἱ γνώσεις του, καὶ αἱ ἀρχαί, ὅσας ἐσύναξεν ἢ ἀπὸ
τοῦς ἄλλους ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ, μάλιστα ἢ τῶν φρονημάτων εἰς τοῦ-
το ἐλευθερία εἶναι καὶ ἀναγκαῖα καὶ δίκαια, εἰς διὰ τῆς πεί-
ρας τῶν χρόνων βεβαιωθῶμεν, ποῖα τοῦλάχιστον θέλει ὑπερι-
σχῆσαι, καὶ ὡς τοιαυτὴ θέλει χρησιμεῦσαι ὡς κανὼν. Αὐτὴν
τὴν ἐλευθερίαν μεταχειριζόμενος καὶ ἐγὼ φρονῶ ἐκ μέρους
μου, ὅτι ἀπὸ τὰς τρεῖς ἀναφερμένας γνώμης, ἡ πρώτη εἶναι
ἀπὸ τώρα ἀξία καταδίκης, ὡς μὴ ἔχουσα κανένα προσοχῆς
ἄξιον λόγον, ὡς καταφρονοῦσα τὴν τωρινήν, καὶ νομίζουσα
δυνατὴν τὴν ἀνάστασιν τῆς παλαιᾶς· αὐτὴ εἶναι γέννημα τε-
ρατώδες παιδείας τῶν τερατώδους. Εἰς τὰς δύο ἄλλας ἐπέ-
χω, καὶ οὔτε τὴν δευτέραν καταδικάζω, πληροφορημένος ὅτι
ἡ βῆσις τῆς εἶναι ἀληθῆς, ἀλλ' οὔτε τὴν τρίτην· ἐπειδὴ καὶ
ὁ λόγος καὶ ἡ πείρα μὲ διδάσκουν, ὅτι αἱ γλώσσαι τῶν ἔ-
θνῶν, ὅταν ἀρχίσουν νὰ καλλιεργῶνται, δὲν μένουσιν πλέον κα-
θῶς εἶναι εἰς τὰ σώματα τοῦ ἀπαιδευτοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀναγ-
καίως λαμβάνουν διαφορὰς μεταβολὰς κατὰ τοὺς διαφοροὺς
βαθμοὺς τῆς καλλιεργείας τῶν, καὶ ῥητῶς τοιαύτας, ὁποῖας τὰς
εὐρίσκωμεν εἰς τὰς γραφομένας συμφκρινόντες τας μὲ τὰς ὁμι-
λουμένας, καὶ μάλιστα τὰς χυδαίας. Ἔχω δὲ καὶ τὴν πληρο-
φορίαν, ὅτι τῆς ἔθνικῆς αὐτῆς φιλονεικίας ἢ διακρίσεως εἶναι
τῶν ἀδυνάτων νὰ γένη εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα. Ταῦτα ἡμεῖς οἱ
ζῶντες πρέπει νὰ τὸ πάρωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν· εἰς τὰς ἡμέρας
μας πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἐκατορθώσαμεν πολὺ, καὶ νὰ
εὐχαρισθῶμεν, ἂν συμφωνήσωμεν τοῦλάχιστον εἰς μερικὰς
γενικὰς ἀληθείας· οὕτω π. χ. νὰ ὁμιλῶμεν καὶ νὰ γράφωμεν
ὡς νὰ μᾶς καταλαμβάνουν ὅλοι ἢ οἱ περισσότεροι, τὸ ὁποῖον
εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς κάθε γλώσσας· νὰ μὴ χυδαίωμεν εἰς κά-
θε στιγμὴν καὶ ἐπιταυτοῦ, ἀλλ' οὔτε ἄδικως καὶ παρὰ λόγον

νὰ κυνηγῶμεν λέξεις παλαιᾶς, ἐν ᾧ ἔχομεν νέας πολλὰ ὡ-
μίως καὶ εἰς ὅλους γινώσκας· νὰ ἀποφύγωμεν τὰς ξένας, ὅταν
ἔχομεν ἰθαγενεῖς, νὰ μὴ τρομάζωμεν τὰ ξένας, ὅταν μᾶς
λείπουν ἴστικαί (ἐννοῶ τὰς πραγματικὰς), κατ' ἐξοχίαν δὲ,
ἐὰν πληροφορηθῶμεν, ὅτι ἡ γραμματικὴ, καὶ ὅσα φανεροῦν
ἐν ἰδιαιτέρῳ τρόπῳ τῆς νοερᾶς ζωῆς τοῦ κάθε ἔθνους εἶναι τὰ
κυρίως χαρακτηριστικὰ καὶ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν, καὶ ἐπομέ-
ως νὰ ζητήσωμεν νὰ διακρίνωμεν, ποῖαι μορφαὶ παλαιαί, ποῖαι
ἐκφράσεις, κτ. ἐσάδισαν εἰς τὴν τωρινήν, περνοῦν εἰς αὐτήν,
ἢ μὲ τὸν καιρὸν ἡμποροῦν νὰ περάσουν· ποῖαι ἐξ ἐναντίας ἔ-
χῆθησαν, χάνονται, καὶ μὲ τὸν καιρὸν θέλουσιν χαθῆ κατὰ
τὰς διαφοροὺς καταστάσεις τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους· ὁμοίως
ποῖα ἀπὸ τῶν νεωτέρων ἔθνῶν καὶ ἠθῶν ἡμποροῦν χωρὶς βλά-
θην νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὴν ἑδικήν μας, τέλος πάντων, ἂν
ζητήσωμεν νὰ καταστήσωμεν τὴν γλώσσαν μας παραστατικὴν
κάθε ἐννοίας, διανοίας, καὶ αἰσθημάτων διὰ συγγραμμάτων
διαφόρου ὕλης, καὶ εἰσάξωμεν, ὅσα ἀληθινὰ κάλλη τοῦ λό-
γου νημιζονται καὶ εἶναι.

Ἴδου οἱ λόγοι μου, διὰ τοὺς ὁποίους νομίζω, ὅτι ἡ τοῦ
ἁγανύμου περὶ τῆς τωρινῆς γλώσσας γνώμη εἶναι πρᾶγμα ἀ-
κόμη ἀμφισβητήσιμον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἡμπορῶ νὰ ἐπαι-
νώσω τὸν τόνον, μὲ τὸν ὁποῖον καταδικάζει τὰς τῶν ἄλλων
γνώμης· ἄς φρονῇ, ὅτι προκρίνη περὶ γλώσσας, ὡς μὴ βιά-
ζεται ὅμως ὡς νὰ νομίζῃ τὸ πρᾶγμα τελειωμένον, καὶ οὕτω
νὰ καταφρονηῇ, ὡς σχολαστικούς, ὅσοι δὲν θέλουσιν νὰ τὸ πεισῶ-
σουν ἀκόμη. Ἄς προσέχωμεν μήπως πολεμοῦντας τοὺς σχολα-
στικούς πέσωμεν οἱ ἴδιοι εἰς τὰ σφάλματα τῶν σχολαστικῶν.

Παρῆξενον ἀκόμη μ' ἐφάνη καὶ τὸ ἐξῆς· ὁ Ἀνάγνωμας ἂν
καὶ ἀποτεινόμενος εἰς τοὺς ὁμογενεῖς διὰ τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ ὑ-
παρασπιζόμενος τὰ δικαιώματα τῆς τωρινῆς, μ' ὅλον τοῦτο
ἔγραψεν εἰς τὴν παλαιάν, πλὴν καὶ ἂν συγχωρηθῆ τοῦτο, ἐ-
χρῆσε οὐσεν ὅμως τοῦλάχιστον νὰ φυλάξῃ καὶ τὰ δίκαια τῆς
παλαιᾶς. Ἀλλὰ δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀποδείξῃ τις, ὅτι ὅσον
εἰς τοῦτο ἐσάδη συγκαταβατικώτερος· ἴσως διότι ἐκεῖνη εἶναι
νεκρά, καὶ δὲν ἡμπορεῖ ἢ ἴδια νὰ ἐγκαλέσῃ τοὺς ἀδικοῦντας.

Ἐν συντόμῳ καὶ ἐν εἰδει ἀνακεφαλαιώσας λέγων εὐ-
ρίσκω, ὅτι ἡ εἰρημένη διατριβὴ εἶναι ὄχι ἀπόκρισις ἄμεσος
εἰς τὸ γενόμενον πρόβλημα, ἀλλὰ μόνον χαρακτηρισμὸς τοῦ

σχολαστικῶς· αὐτὸς δὲ ὁ χαρακτηρισμὸς εἶναι ἀτελής. Τὰ περὶ ξένων ὀνομάτων καὶ γλώσσης φρονήματα εἶναι ἐπιδακτικά· δευτέρων ἐξετάσεων· ὁ τόνος ὁμοῦ καὶ κήμποσον ἀνάρμοστοι εἰς ἕνα, ὅσος ἐκ ψυχῆς καὶ ἐν συνειδήσει τοῦ πράγματος ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τῶν σχολαίων.

Πρὸς τὸν ἀρχιδιδάσκαλον τοῦ φιλολογικοῦ Γυμνασίου τῶν Κυθωνιῶν κύριον Θεόφιλον.

Ἀποφασίσας νὰ γράψω πρὸς σέ, σεβάσμιε διδάσκαλε, περὶ τοῦ ἐδῶ Ἑλληνομπορικοῦ Σχολείου, ἐνόμισα ἄρθότερον νὰ ἐκδώσω τὰ γραφόμενα διὰ τοῦ λογίου Ἐρμού, διὰ νὰ τ' ἀναγνώσῃ καὶ οἱ λοιποὶ συμπατριῶταί μας, καὶ νὰ χαρῶσιν· ἐπειδὴ, ὅτι τὰ τοιαῦτα τοὺς προξενούσιν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν, ἔχομεν δεῖγμα τρανώτατον τὸ πρὸ πολλῶν χρόνων συζητήμενον εἰς τὴν Πατρίδα μας σχολεῖον.

Φθάσαντες ἐδῶ μετὰ τοῦ κοινῶ φίλου κυρίου Δημητρίου Παπανδάρου ἐν ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερά μας ἔργα καὶ χρέη ἐνομίσαμεν καὶ τὸ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸ Σχολεῖον, καὶ νὰ βεβαιωθῶμεν ἰδίως ὀφθαλμοῖς διὰ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτοῦ· σὲ βεβαιῶνόν ἡμῶς, ὅτι εὐρῆκα κλειότερα παρ' ὅσα ἤλπιζον· ἐθαύμασα τῶν διδασκάλων τὴν ἄκραν φιλοπονίαν, τὸν πατριωτικὸν ζῆλον, τὴν εὐμεθοδίαν εἰς τὴν τῶν μαθημάτων παράδοσιν, καὶ τὸν ἰλαρὸν καὶ ὄντως ἀδελφικὸν τρόπον, μὲ τῶν ὁποίων φέρονται πρὸς τοὺς μαθητάσπαν· ἐζήλευσα τῶν μαθητῶν τὴν μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐπιμέλειαν, τὸ εὐχαρῆ καὶ τὴν εὐπροσηγορίαν, καὶ τὰς βασίμους γνώσεις των, καὶ ὀρθότητά των φρονημάτων· μάλιστα οἱ μικροὶ, οἵτινες εἶναι ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα, καὶ διδάσκονται κατὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον, εἶναι θεῶμα τερπνότητων Ἑλληνος ὀφθαλμοῖς. Εἰς τὸ ἐδῶ σχολεῖον εἶναι ἀμισθὶ παραδεδίχτοι πάντες ἔθνοιοι καὶ θρησκευματοσ μαθηταί, καὶ εἶναι εἰς πάντα Ἑλληνὰ τόση χαρὰ νὰ τοὺς βλέπῃ ἔλους ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ὅση εἶναι ἡ λύπη, διότι ἐξεύρει, ὅτι εἰς πολλὰ μέρη οἱ ὁμογενεῖς του δὲν ἔχουσι τρόπον ὃ ἀπολαύσῃσι φεῦ! οὐδὲ μυριοσημῶριον αὐτῆς. Πόσον εἶναι, σεβάσμιε διδάσκα-

λε, ἀξιομακάριτοι οἱ Ὀδηγοῦνται, ὅτι ἠξιώθησαν εἰς τὴν νέαν αὐτῶν τῶν πατρίδα, νὰ ἐγείρωσι τοῦτο τὸ πολύφωτον φρονήριον, τὸ ὁποῖον θέλει σώσαι πολλοὺς ἀπὸ σκοπέλους καὶ κινναγία τοῦ πολυκυμάντου τούτου καὶ πολυχειμῶνος βίου! Ἐβλε ὁ οὐράνιος Πατὴρ νὰ ἐξαποστείλῃ τὴν εὐλογίαν εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν, εἰς διαμονὴν καὶ πλειοτέραν βίωσιν τούτου! Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐδῶ ἐλευσίαν μᾶς ἤρχισαν καὶ αἱ ἐξετάσεις, καὶ πρὸ πάντων ἐκφώνησε λόγον ὁ κύριος Ἰωάννης Γ. Μακρῆς, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔτρεξαν ὡς εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν ἐξετάσεων φαίνονται. Παρευρισκόμην καὶ ἐγὼ πάντοτε, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἐδῶ φιλόκαλοι ὁμογενεῖς, καὶ πλήθος ἐκ τῶν ἀλλογενῶν, καὶ ὅλοι μας μὲ ἄκραν εὐχαρίστησιν· διότι ὅλοι σχεδὸν οἱ μαθηταὶ ἀπεκρίθησαν ἀξιολογώτατα· εἶδον πολλοὺς εὐαισθήτους θεατῆς νὰ κλαίωσιν ἀπὸ τὴν χαράν των. Τὴν δὲ τελευταίαν ἡμέραν τῶν ἐξετάσεων, καθὼς ἐτελείωσαν αἱ ἀλληλοδιδασκτικαὶ ἐξετάσεις, ἐπήγαμεν καὶ μαθηταί, καὶ διδάσκαλοι, καὶ ὅλοι οἱ παρευρεθέντες ὁμοῦ εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ Πατρὸς τῶν φάτων, καὶ ἐδειήθημεν αὐτοῦ μετ' ἄκρας κατανύξεως, διὰ νὰ ἐπισηρίξῃ καὶ πολλαπλασιάξῃ τὰ τοιαῦτα κοινωφελῆ καταστήματα.

Διὰ νὰ μὴν ἀναγκάζωμαι δὲ, νὰ σὲ περιγράψω τὰ ἐδῶ παραδιδόμενα μαθήματα, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ σχολείου, σὲ ζέλλω τὸ πρόγραμμα τῶν ἐξετάσεων, ὅπου βλέπεις τὰ παραδοθέντα εἰς τοὺς παρελθόντας ἕξ μῆνας μαθήματα, καὶ προσέτι τὸν λόγον τοῦ κυρίου Μακρῆ, εἰς τὸν ὁποῖον ἂν κάμω τινὰς παρατηρήσεις δὲν θέλει νομισθῆν ἴσως προπέτεια. Ὁ λόγος κατ' ἐμὲ κριτὴν εἶναι σπουδαῖος, ὅχι διὰ τὴν βηταρικὴν του δεινότητά, (διότι τοιαύτην δὲν ἔχει· ὁμοῦ καὶ ἂν εἶχεν, ἔπρεπε νὰ ἐπιφαινεταὶ ὡς καλλωπισμὸς ἴσως ἀξιόμημος) ἀλλὰ διὰ τὰς περιεχομένας ἀληθείας, καὶ διότι εἶναι πολλὰ ἐφηρμοσμένοι εἰς τὰ πράγματα τοῦ σχολείου· μὲ ὅλου τούτου, ἂν δὲν βαρύνεται, ἀνάγνωθι, καὶ τὰς εἰς αὐτὸν παρατηρήσεις μου.

Ἄνδρες Ὀδηγοῦνται!

Ἡ τριτὴς μετ' ὑμῶν διατριβή μου μ' ἐβεβαίωσεν ἱκανῶτα, ὅτι ὅσος εἶναι ὁ ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς νεολαίας ζῆλος σας, ἀλλη τόση εἶναι ἡ μετριοφροσύνη σας. Ὅθεν ἀναγκάζομαι σήμερον ἀπὸ τὴν συνήθειαν, νὰ ὀμιλήσω εἰς

ταύτην τήν, ὡς κοινοφελῆ, σεβασμίαν συνέλευσιν, δὲν μέλλω μὴδὲ νὰ σᾶς ἐγκωμιάσω, μὴδὲ νὰ σᾶς προβάλω δοκουντάτινα συμφέροντα· διότι Σεις καὶ νὰ γνωρίσετε τὰ ἀληθινὰ εἶδη ἱκανοὶ, καὶ εἰς πρᾶξιν νὰ τὰ βάλετε ἱκανώτεροι· ἢ δὲ μετροπροσύνησας διὰ ταῦτα δὲν ζητεῖ οὐδὲ ἀνέχεται ἄλλο, εἰμὴ μόνον τὴν εὐχαρίστησιν τῆς συνειδήσεώς σας, τῆς ἀληθοῦς πηγῆς τῆς εὐδαιμονίας, ἢ κακοδαιμονίας ἐκείνου. Ὅθεν δότε μα τὴν ἄδειαν νὰ εἰπῶ τὸν λόγον πρὸς τοὺς μαθητὰς, τὸ κοινὸν πάντων μέλημα· ἢ δὲ ἀνάγκη τοῦ νὰ γείνη ὁ λόγος ὅσον τὸ δυνατόν ἀνάλογος μὲ τὰς γνώσεις του μὲ πείθει, νὰ ἐλπίζω καὶ συγκραταθεωτικωτέραν τὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν σας.

Μὴ παραξενευθῆτε, φίλοι μαθηταί, ἔτι καὶ σήμερον, ἔμπροσθεν τῶν σεβασμίων εὐεργετῶν σας, καὶ εὐεργετῶν ὄλου τοῦ γένους, μέλλομεν νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν ὁμοίων καὶ πᾶσαν ἄλλην ἡμέραν λέγομεν, καὶ ἐνασχολούμεθα· διότι τοῦ ἀπὸ μόνον φιλευθροπίας συζηθέντος κοινοφελοῦς τούτου συστήματος ὁ σκοπὸς οὗτος εἶναι· ἢ ἀκριβῆς σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ δι' αὐτῆς ὄλων τῶν εἰς τὸ ἐμπόριον ἀναγκαίων, καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον ἀφελίμων. Περὶ γλώσσης λοιπὸν θὰ ὁμιλήσωμεν καθόλου, καὶ μερικῶς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς.

Γλώσσα, ὡς πολλάκις εἶπαμεν, λέγεται πᾶν σύστημα σημείων, κοινῶς δὲ ὀριλοῦντες, λέγομεν γλώσσαν τὸ σύστημα τῶν προφορικῶν σημείων, δηλ. τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι μᾶς χρησιμεύουσιν ὄχι μόνον διὰ νὰ ἐκφράζωμεν εἰς ἄλλους τὰς ἐννοίας μας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ συλλογίζωμεθα· τοῦτο εἶναι ἀποδειγμένον, καὶ ἀναντιρρήτον. Πλὴν ἂν κἀνεὶς ἀπὸ σᾶς θελήσῃ καὶ ἀποδείξῃ, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς ἀποδείξεις, καὶ μαρτυρίας ἄλλων· ἄς ἐνθυμηθῆ μόνον, πῶς, ὅταν πᾶς προβληθῆ ἀριθμητικὸν πρόβλημα, ὅλοι ὑποφθυρίζετε, ἐνῶ ἀγωνίζεσθε διὰ τὴν λύσιν του. Ὅθεν ὁ Κουδὶλλιάκ εἶπεν, ὅτι αἱ γλώσσαι εἶναι ἀναλυτικαὶ μέθοδοι, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦσι τὸν νοῦν μας εἰς τοὺς λογισμοῦς του. Ὁ δὲ Τρασύλ λέγει, ὅτι ἡ ἀλήθεια αὕτη ἦτον καλλίτερον νὰ ἐκφρασθῆ οὕτως· ἕκαστον σημεῖον εἶναι ἐκθεσις τῆς συνεπειᾶς ἐνός λογισμοῦ, ἢ, ἂν θέλετε, μᾶς ἀναλύσεως, τὸ ὅποσον συνέχει καὶ διατηρεῖ ταύτην τὴν συνέπειαν· ὡς γλώσσα εἶναι ἄβροι-

σμα εὐρεθέντων τύπων, οἱ ὁποῖοι ἔπειτα εὐκολύνουσι, καὶ ἑξομαλίζουσι θυμασιῶς τοὺς μετέπειτα λογισμοὺς μας, ἢ ἀναλύσεις, ὡς οἱ Ἀλγεβραῖκοι τὰς Ἀλγεβραϊκὰς πράξεις. Ὅθεν καὶ ἡ Ἀλγεβρα, ἢ ὁ Συμβολικὸς λογισμὸς εἶναι μίαν ἀπὸ τὰς γλώσσας· καὶ αἱ γλώσσαι εἶναι εἶδη Ἀλγεβρας, εἶναι μέθοδοι ἀναλυτικαί.

Καθὼς ὁμως ἠξεύρομεν, ὅτι αἱ ἀναλυτικαὶ μέθοδοι δὲν μᾶς ὀδηγοῦσιν ὅλαι ἐπίσης εὐτυχῶς καὶ εὐκόλως εἰς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον εὐρέθησαν, ὁμοίως εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι δὲν μᾶς χρησιμεύουσιν ἐπίσης εἰς τὸ ὁρθῶς συλλογίζεσθαι ὅλαι αἱ γλώσσαι.

Ἐάν κἀνεὶς, ὅτι ὁ Δημιουργὸς ἐδημιουργοῦσε τὰ πάντα, ἦτον παρῶν, ἐκείνος βέβαια, ὡς ἠξεύρων ἀκριβῶς τῆς ὕλης τὰ εἶδη, ἀπ' ὧν εἶναι σύνηθον καθὲν, θὰ ἔδιδεν εἰς καθὲν ὄνομα προσφύεσθρον, παρὰ καθεὶς ἄλλος. Οὕτως οἱ πρῶτοι πύθορες μας, ὡς δημιουργήσαντες, διὰ νὰ εἶπω οὕτως, ἢ ὡς ἰδόντες δημιουργούμενα πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἔργα, καὶ καταστήματα, ἔδωκαν εἰς αὐτὰ ὀνόματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ περισσώτεμα εἶναι ἀξιολογώτατοι ὀρισμοί, καὶ μᾶς ὀδηγοῦσιν εἰς τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν διάγνωσιν, ὡς οὐδὲ ὀλοκληρὰ βιβλία δὲν δύναται νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἀγνοοῦντα τὴν Ἑλληνικὴν γλώσσαν.

Οὕτω τὸ ῥῆμα κρίνω, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ λατινικὸν cerno, σημαίνει εἰς τὴν πρόκτυτον σημασίαν, ὅτι εἰς ἡμᾶς τῶρα τὸ σύνηθον διακρίνω, χαρίζω. Καὶ οἱ Ἑβραῖοι φιλόσοφοι, ἐὰν ἐσυλλογίζοντο μὲ τὴν Ἑλληνικὴν γλώσσαν, δὲν θὰ ἀργοῦσαν τόσον, διὰ νὰ εὐρῶσι τὸν ἀληθῆ ὀρισμὸν τῆς κρίσεως.

Περὶ εὐγενείας εἶπαν, καὶ ἔγραφαν πολλοὶ πολλὰ· ὀλιγοὶ ὁμως ἐθέρευσαν τὴν ἀλήθειαν· διότι ἡ λατινικὴ λέξις nobilis, ὡς καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς γινόμεναι, παραγομένη ἀπὸ τὸ nosco τὸ γινώσκω, καὶ σημαίνουσα τὸν γνωστὸν δὲν τοὺς ἐβοηθοῦσε διόλου· ἐπειδὴ γνωστὸς δύναται τις νὰ γείνη, ὡς καὶ ὁ Ἡρόστρατος· ἐνῶ ἡ Ἑλληνικὴ λέξις δὲν μᾶς ἀφίνει οὐδὲ παραμικρὸν διςαγαμὸν· διότι συμφώνως μὲ τὴν παραγωγὴν μανθάνομεν καὶ ἀπὸ τοῦ συγγραφῆς, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι προπάτορες μας ὀνομάζαν εὐγενῆ τὸν γεννημένον ἀπὸ κελούς γονεῖς, καὶ ἔχοντα τὰς σωματικὰς ἐκείνων ἀρετὰς· ὅθεν ἔδιδαν τὸ ὄνομα τοῦτο ὄχι μόνον εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἀλλὰ καὶ εἰς

πολλά άλλα ζῶα γεννημένα ἀπὸ καλοὺς γεννητόρας, καὶ ἔχοντα τὰς ἀρετὰς ἐκείνων. Καὶ λοιπὸν ὁ εὐγενὴς γεννᾶται, δὲν γίνεται. Ἐὰν δὲ τις ὑπερῆχε τοὺς πολλοὺς καὶ κατὰ τὰς κοινοφελεῖς ψυχικὰς ἀρετὰς του, ἐκείνον, ὡς ἤξεύρετε, τὸν ἔλεγον ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθόν, διὰ τ' ἀγαθὰ, ὅσα ἐπροξενούσεν εἰς τὴν πατρίδα του.

Πάμπολλα τοιαῦτα παραδείγματα δυνάμεθα νὰ φέρωμεν, διὰ ν' ἀποδείξωμεν τὴν πρὸς πάσας τὰς ἄλλας ὑπεροχὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· εἰς ἀποφυγὴν ὅμως τῆς πολυλογίας πρέπει νὰ εὐχαρισθῶμεν εἰς ἓν ἀκόμη, τὴν παραγωγὴν τῆς ἀρετῆς· καὶ τὸ σεβάσιμον ἀκροατήριόν μας, ὡς ἐνάρετον, δὲν θὰ βαρυνθῆ. Ἡ λέξις ἀρετὴ ἔχει τὴν αὐτὴν ἀρχὴν μὲ τὴν λέξιν ἄριστος, τὴν σημαίνουσαν τὸν θεόν τοῦ πολέμου, μὲ τὴν λέξιν ἄριστος, μὲ τὴν λέξιν ἀνὴρ, ὡς καὶ ἡ λατινικὴ λέξις virtus τὴν αὐτὴν μὲ τὴν λέξιν vir, τὴν σημαίνουσαν τὸν ἄνδρα. Ἀλλὰ τώρα εἰς τὸ ζῆμα ἐνὸς ἐκάστου ἔχει διαφορετικὴν σημασίαν. Ὁ Τυμμοσοφιστὴς, ἐν ᾧ ἐδύνατο ζῶν μετὰ τῶν ἀνθρώπων νὰ τοὺς ὀδηγῇ εἰς τὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν, αὐτὸς νομίζει ἀρετὴν ἢ ἀποφευγὴν πᾶσαν ἀνθρώπων κοινωνίαν, νὰ παραδίδῃ τὸ σῶμά του ζῶν εἰς τὰς φλόγας τοῦ πυρός, καὶ νὰ ὑποφέρῃ πολλά ἄλλα φρικτὰ, καὶ ἀποτρόπαια, ὅχι διὰ τινὸς ὄφελος, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλῶν ἴσως βλάβῃν πολλάκις. Ὁ πλεονέκτης νομίζει ἀρετὴν νὰ συνάγῃ πάμπολλα χρήματα, ὅπως καὶ ἂν τύχῃ. Ὁ ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος τύραννος νομίζει ἀρετὴν νὰ δύναται νὰ κατακυραυνῇ ὅλα τὰ πλάσματα τῶν χειρῶν τοῦ φιλοβαρβαρῶτατος Δημιουργοῦ. Ὁ θεατρικὸς λέγει ἐνάρετον τὸν χορεύοντα, ἢ ἔδοντα, ἢ ὑποκρινόμενον εὐδοκίμιας. Ἀλλὰ ποῦ ἢ ἀπαριθμῶμεν ὅλα τὰ εἰς διάφορα ζῆματα, καὶ διαφόρους κεφαλὰς τῆς ἀρετῆς σημαίνόμενα! Ἐσᾶς, ὦ φίλοι, δὲν θὰ σᾶς ἀπατήσῃ κάποιος ἀπὸ τούτους· σᾶς ἤξεύρετε, ὅτι, ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ ἀνθρώπου, ἡ λέξις ἀρετὴ πρῶτον ἐσημαίνει μαχιμότητα, (ἀλλοιμότητα) παλληκαρίαν, δυνάμιν τοῦ σώματος, διὰ τῆς ὁποίας καταδαμάζει τις τὸν πολέμιόν του, ἔπειτα σημαίνει δυνάμιν τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς ὁποίας καταδαμάζομεν τοὺς ἀσυγκρίτως ὀλιθυτέρους πολεμίους καὶ τυράννους, τὰ κοινοβλαβῆ πάθη, καὶ ἀναδριπίζομεν καὶ διευδύνομεν τὰ κοινοφελῆ.

Ἀπὸ τὰ λεχθέντα, καὶ ὅσα ἄλλα πάμπολλα τοιαῦτα

δύναται νὰ παρατηρήσῃ καθεὶς, καὶ ἡμεῖς λέγομεν εἰς καιρὸν τῶν παραδόσεων, δὲν εἶναι ἴσως ἀπερίσκεπτον οὐδὲ πολυμῆρον νὰ συμπεράνῃ καθεὶς, ὅτι ἂν τὸ ἔθνος μας ἔσῃσεν ὅσον τὸ δυνατόν εἰς πανδείους καὶ ἀπεικταισιότητας περιπτώσεις τοῦ γενναίου του χαρακτήρα, πρῶτη αἰτία εἶναι ἡ γλώσσά του· διότι ὅσοι κατὰ δυσυχίαν των ἔπαυσαν ἀπὸ τὸ νὰ συλλογίζωνται μὲ γλώσσαν Ἑλληνικὴν, ἔπαυσαν καὶ ἀπὸ τὸ νὰ φρονῶσιν Ἑλληνικῶς. (Α)

Εἶναι δὲ βέβαια περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ὕστερον ἀπὸ ταῦτα, ὅσον μᾶς εἶναι ἀναγκαῖα ἢ σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· διότι ἀπ' αὐτοῦ του καθεὶς πείθεται προχειρότατα. Μὲ ὄλον τοῦτο εἰς ἀνεὶς δὲν θελήσῃ νὰ μετρήσῃ διὰ τίποτε ὅλα ταῦτα· εἰς δὲν θελήσῃ νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ συγγραμμένα εἰς αὐτὴν τὴν γλώσσαν ἀμίμητα ἐκεῖνα συγγράμματα, τοῦ ἀνθρωπίου γένους τὰ ἀριστουργήματα· εἰς δὲν ἐνθυμηθῇ τὴν λαμπρὰν χρείαν τῶν ἀθανάτων ἐκείνων συγγραμμάτων, τῶν πατέρων πάσης σεφείας· εἰς δὲν ἐνθυμηθῇ τὸν Σόλωνα, τὸν Ἀριστίδην, τὸν Σωκράτην ἐκείνον· οὗτος μὲ ὄλον τοῦτο, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι, δὲν δύναται, οὐδὲ πρέπει, νὰ λησμονήσῃ, ὅτι εἰς αὐτὴν εἶναι γραμμένα ὅλα αἱ οὐράνιαι ἀλήθειαι τῆς ἱεράς ἡμῶν πίστεως, οὐδὲ ὅτι ἡ ἀγνοία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης συνεπιφέρει καὶ τὴν ἀγνοίαν τῶν χριστιανικῶν χρεῶν, καὶ δογμάτων.

Φίλος μου ἀξιοπιστότατος μ' ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐγνώρισεν ἱερέα τοῦ Ἀνατολικοῦ ἡμῶν θόγγματος λατινοφρονούντα ἀκουσίως, διὰ τὴν ἀγνοίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· διότι ἦτον ἀναγκασμένος ν' ἀναγινώσκῃ τοὺς Πατέρας τῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς παραφθαρμένους λατινικὰς μεταφράσεις. Βλέπετε λοιπὸν, ὅτι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ ἀγνοία μᾶς φέρει ὄχι μόνον σωματικὴν βλάβην, ἀλλὰ καὶ ψυχικὴν ἀπώλειαν. (Β).

Ὅθεν πρέπει μὲ ἕσον δυνάμεθα περισσότερον ζῆλον νὰ ἐνσυχάζομεθα εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῆς. Σπουδὴν δὲ τῆς Ἑλληνικῆς ὅταν λέγωμεν, πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὴν σπουδὴν καὶ ὄλον τῶν ἀρχαιοτέρων διαλέκτων της, καὶ τῆς λαλουμένης Γραικικῆς· διότι ὅλα εἶναι ἀδελφὰ, καὶ ἐκάστης ἡ οικειότης μᾶς κατακαίνει οικειότερους τῶν ἄλλων.

Πόσα σχόλια, καὶ πόσας σημειώσεις δὲν εἶναι ἀναγκασμένος νὰ διαβάσῃ ἓνας Εὐρωπαῖος Ἑλληνιστὴς, διὰ νὰ μάθῃ τὸ σημαίνόμενον ἐνὸς ἰδιωτισμοῦ; πόσα λεξικά νὰ φυλ-

λολογήση διὰ τὴν σημασίαν μιᾶς λέξεως; ἐν ᾧ ὁ Γραικὸς τὰ εὐρίσκει ἀπουητὶ εἰς τὴν μητρικὴν του διάλεκτον; (Γ') Ὅθεν πολλοὶ ἀπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἄρχισαν νὰ σπουδάζωσι καὶ ταύτην μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτους. Μάλιστα δὲ, ἀφ' οὗ πολλοὶ σοφοὶ ἐσυμβούλευσαν ὅτι, ἂν κάνεις θέλη νὰ μιμηθῆ, πρέπει νὰ καταφύγη εἰς αὐτὸ τὸ πρωτότυπον, καὶ ἔχι εἰς ἄλλα ἀπομίμημα, καὶ ἀφ' οὗ ἐκ τῆς πείρας ἐγνωρίσαν, ὅτι πολὺ μέρος τῆς ταχέως τῶν εἰς τὴν παιδείαν προόδου προῆλθεν ἀπὸ τὴν Θεραπείαν τῆς Ἑλληνικῆς, ἔσραφαν πλέον εἰς ταύτην ὄλην τὴν προσοχήν, παραμελοῦντες τὴν Λατινικὴν, ὅσοι μάλιστα δὲν τὴν ἔχουσι γλώσσα τῆς ἐκκλησιαστικῆς.

Πολὺ ἐδιατρίψαμεν, φίλοι, εἰς τοῦτο τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἴσως κάνεις δὲν ἀντιτείνει, οὐδὲ ἀρνείται τὴν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὠφέλειαν, καὶ ἐν ᾧ ἔπρεπεν, ὡς ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ κάνεις, νὰ ὀμιλήσωμεν περισσώτερον περὶ τοῦ τρόπου εἰς ταχυτέραν, καὶ ἀκριβεστέραν σπουδὴν αὐτῆς. Ἄλλ' ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι, ἀφ' οὗ κάνεις βεβαιωθῆ περὶ τῆς ὠφελείας ἑνὸς πράγματος, δὲν γίνεται νὰ μὴ φροντίσῃ, νὰ μάθῃ καὶ μὲ ποῖον τρόπον δύναται νὰ ἔ' ἀποκτήσῃ. Μὲ ὄλον τοῦτο ἄς εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς ὄλιγα τινα.

Μόνος ὁ ὄρισμός τῆς γλώσσης, φίλοι, ἂν τὸν ἀναλόσωμεν καλῶς, εἶναι ἀρκετὸς νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς ταύτην τὴν ἀλήθειαν. Εἴπαμεν, ὅτι γλώσσα λέγεται πᾶν σύστημα σημασιῶν ἑκφρασικῶν τῶν ἐννοιῶν μᾶς. Ὅθεν εἶναι φανερόν, ὅτι, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν, ὡς πρέπει, τὰ σημεῖα, πρέπει νὰ προημιώσωμεν τὰ σημαινόμενα, δηλ. τὰς ἐννοίας· αἱ δὲ ἐννοιαὶ εἶναι πραγμάτων εἰκόνες ἀκριβεστέρας, ἢ ἀτελεστέρας, ἀνάλογοι πάντοτε μὲ τὰς περὶ αὐτὰ γνώσεις μᾶς. Πρέπει λοιπὸν νὰ διδασκώμεθα πρώτον εἰς τὴν λαλουμένην διάλεκτον, τὰ προτελεστικὰ μαθήματα, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ πλουτίσωσι τὸν νοῦν μᾶς μὲ τὰς ἀπαιτούμενας γνώσεις, νὰ τὸν βυθίσωσι, καὶ νὰ τὸν προετοιμάσωσι διὰ τὰ ὑψηλότερα. Πρέπει νὰ διδασκώμεθα τὴν Ἱστορίαν, καὶ καθόλου Γραμματικὴν, καὶ ἔπειτα νὰ μεταβαίνομεν εἰς τὴν μερικὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα εἶναι γλώσσα ἔθνους, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἡξεύρωμεν ποῦ ἑκατοικοῦσε, καὶ μᾶς χρειάζεται ἡ

Γεωγραφία. Πεῖθ' ἦτον ἡ Θρησκεία του, καὶ μᾶς χρειάζεται ἡ ἱστολογία. Πότε ἄρχισε, καὶ ὅποια ἦτον ἡ πολιτικὴ του ὑπαρξίς, καὶ ἰδοὺ μᾶς χρειάζεται Χρονολογία, καὶ Ἱστορία. Τὸ πρὸς τοῦτο εἶχε νόμους, δικαστήρια, θεάτρα, πανηγύρεις· εἶχε, διὰ νὰ μὴ πολυλογῶ, ἦθη καὶ ἔθιμα· ταῦτα ὅλα πρέπει νὰ μανθάνωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβεστέρα, ἂν θέλωμεν νὰ καταλαβάνωμεν τοὺς ἀμιμήτους ἐκείνους συγγραφεῖς. Ἡ γλώσσα εἶναι ταμεῖον, εἶναι βιβλιοθήκη τῆς σοφίας τοῦ λαλοῦντος αὐτὴν ἔθνους, καὶ ἂν αὕτη μᾶς λείπῃ, ἢ γλώσσα μᾶς εἶναι εἰς τὰ περισσώτερα ἀκατάληπτος· καὶ ἀπ' ἐδῶ ὁ ὀρθὸς λόγος μᾶς ἀναγκάζει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ συμβουλεύοντες νὰ διδασκώμεθα εἰς πολυετές διάστημα ζῆρᾶν τὴν Γραμματικὴν ἢ εἶναι ἀπατημένοι, ἢ θέλουσι ν' ἀπατήσωσι, εἰς ἡξεύρει διά τινα συμφέροντα.

Σεῖς δὲ συμφώνως μὲ τὴν ἐρθὸν λόγον, πρὶν ἀρχίσετε τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, διδάσκαθε εἰς τὴν λαλουμένην Γραικικὴν μαθήματα ὠφελιμώτατα καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, καὶ εἰς βύθμισιν τοῦ νοῦς, ὡς καὶ ἂν ἀπὸ περιστάσεως κάνεις ἀναγκασθῆ νὰ διακόψῃ τὴν σπουδὴν του, δὲν ἔξερχεται ἀπὸ τὸ σχολεῖον διόλου ἀνίδεος τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὅταν δὲ ἀρχίζετε τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, καὶ τὴν γραμματικὴν, καὶ τότε πάλιν δὲν περιορίζεσθε εἰς μόνα ταῦτα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μὲ πολυειδῆ ἄλλα μαθήματα, ὅσα κατὰ τὰς περιστάσεις κριθῶσιν ἀναγκαῖα, εὐρίσκεσθε. Ἐτι δὲ διδάσκαθε τὴν Ἑρσσηκὴν γλώσσαν, ἥτις θὰ σᾶς φέρῃ μέγα ὄφελος, ὅχι μόνον ὡς γλώσσα τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὅποιον ζήτε, καὶ θὰ ζήσετε, ἀλλὰ τὸ περισσώτερον, διότι πᾶσαν ἡμέραν καλλοπίζεται καὶ τελειοποιεῖται, θὰ σᾶς κάμῃ παρατηρητικὸς τῆς προόδου καὶ βελτιώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· μάθημα παρὰ πάντα ἡξιότερον, καὶ σπουδαιότερον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἐτι δὲ διδάσκαθε καὶ τὴν Ἱταλικὴν, ὡς μίαν καὶ αὐτὴν ἀπὸ τὰς χρησιμευούσας εἰς τὸ ἔμπόριον. (Δ).

Ὅτι δὲ τῶν τριῶν τούτων γλωσσῶν ἡ σύγχρονος σπουδὴ μέλλει, νὰ σᾶς ἀφελήσῃ ὠφέλειαν μεγάλην, δὲν εἶναι ἀκριβοδία. Διότι εἰάν κάνεις δὲν ἡξεύρῃ ἄλλην γλώσσαν, παρὰ μόνην τὴν μητρικὴν του, οὗτος, ἐπειδὴ διὰ μένης τῆς συγκρίσεως γνωρίζομεν τὸ καλὸν, καὶ μὴ καλὸν, δὲν ἡμπορεῖ νὰ διακρίνῃ ἀκριβῶς τὴν πέναν καὶ κακίαν αὐτῆς, ἢ τὸν

πλουτόν και τὰς ἀρετάς της, ἐὰν ἔχη· ἢ γνώσις ὁμοίως και ἄλλων γλωσσῶν τὸν βοηθεῖ και εἰς ἀκριβέστεραν τῆς μητρικῆς του ἐκμάθησιν, και τὸ περισσότερο, τὸν κατακαταίνει ἱκανὸν νὰ παρατηρῇ τὸν διάφορον τρόπον, μετὰ τὸν ὁποῖον συλλογίζονται και ἐκφράζονται διάφορα ἔθνη, και ἱκανώτερον νὰ πράττει και αὐτὸς αὐτὰ ταῦτα, ὅσον τὸ δυνατόν ὀρθότερα· και οὕτως εἶναι, και πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπιμώτατος σκοπὸς τῆς σπουδῆς μας. Τὸ δὲ νὰ μανθάνωμεν μηχανικῶς λέξεις πολλὰς ἢ μίας, ἢ και πολλῶν γλωσσῶν, ἄς σκεφθῶμεν μήπως φέρη βλάβην περισσότερο, παρά ὄφελος εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

"Ὅχι, φίλοι· ἂν δὲν θέλωμεν νὰ παύσωμεν ἀπὸ τὸ νὰ ληγάμεθα ζῶν λογικῶς, δὲν πρέπει νὰ πράττωμεν τίποτε ἄλογως· και ὄχι μόνον εἰς τὴν παιδείαν, ἀλλὰ και εἰς πᾶν ἔργον πρέπει νὰ ζητῶμεν τὸ διατί· πρέπει νὰ βαδίζωμεν παντοῦ, πρέπει νὰ πράττωμεν τὰ πάντα ἔλλαμπόμενοι ἀπὸ τὸ φῶς τῆς δεσποίνης Φιλοσοφίας· ταῦτο βέβαια ἐννοοῦσεν ὁ εἰπὼν „φιλοσοφεῖτε μᾶλλον, ἢ ἀναπνεῖτε“.

Ταῦτα, φίλοι, ὅσον τὸ δυνατόν σύντομον και ἀνάλογον μετὰ τὰς παρούσας νοερὰς δυνάμεις σας, περὶ γλωσσῶν, περὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας, και περὶ τοῦ τρόπου, μετὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ σπουδάζονται. Σεῖς δὲ βλέπετε νὰ γίνεσθε ἀξιοὶ τοῦ ζήλου τῶν εὐεργετῶν σας· ἀξιοὶ τῆς προσοχίας τῶν προσατῶν σας· ἀξιοὶ διὰ νὰ μεταδώσετε και πολλαπλασιάσετε τὸ ἄλαντον, διὰ νὰ μὴν ἐπονομασθῆτε μετὰ τὸ μυσαρώτατον, και ἐπονειδιστότατον ὄνομα τοῦ ἀγνώμονος. Πόσον κακὸν εἶναι ἢ ἀγνωμοσύνη, αὐτὴ ἢ λέξις μᾶς διδάσκει.

"Ὅθεν, ὅσοι εἰσθε Ῥώσσοι, και εἰσθε τὸ πεμπτημέριον σχεδὸν τῶν μαθητῶν, ἀγωνίσθητε διὰ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα ἱερὸν χρέος εἰς ἀκριβῆ ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, διὰ νὰ ἠμπορέσετε, νὰ τὴν μεταδώσετε και σεῖς διδάσκοντες αὐτὴν εἰς τὰ σχολεῖα, κατὰ τὸ φιλανθρωπώτατον θεσπισμα τοῦ φιλομουσοτάτου και φιλέλληνος Αὐτοκράτορος, τὸ διατάττον τακτικὴν και ἀκριβῆ τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας εἰς ὅλα τῆς περικλητοῦς Ῥωσσίας τὰ σχολεῖα. Ὅσοι δὲ εἰσθε Γραικοὶ, διὰ τὸ ὁμοίως ἱερὸν χρέος τῆς φιλοξενίας, ἀγωνίσθητε και σεῖς διὰ νὰ προσφέρετε δῆγμα εὐγνωμοσύνης κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτήρα. Ὅσοι δὲ εἰσθε ἄλλων γενῶν, και σεῖς ὑπόκεισθε εἰς τὸ αὐτὸ μετὰ τοὺς Γραικοὺς χρέος· ὥς

ἔλοι ἀγωνίσθητε, παρακαλοῦντες τὸν πατέρα τῶν φώτων, και τῶν οἰκτιρῶν, σῶς μὲν νὰ φωτίζη και ἐνισχύη εἰς τὸ ὁποῖον φέχεσθε εὐδίου, εἰς δὲ τὸν κραταιώτατον Αὐτοκράτορα, και εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐτοῦ οἰκογένειαν νὰ καταπέμψῃ οὐρανόθεν ὑγείαν, μακροβιότητα, και πᾶσαν εὐδαιμονίαν εἰς κοινήν ὅλων ἡμῶν χαρὰν, και εὐδαιμονίαν! γένοιτο! —

(Α). Τοῦτο εἶναι ἀληθέςτατον, και ἐκ πείρας ἀποδειγμένον· ἀπὸρᾶ ὁμοίως πῶς ὁ κύριος Μακρῆς, ἐνῶ ἐγνωρίζε ταῦτα τὴν τὴν ἀναντιρρήτου ἀλήθειαν, και ἐνῶ εἶναι βέβαιον, ὅτι τὴν γλώσσαν, ἢ τουλάχιστον τὰς ἀρχὰς και βάσεις τῆς γλώσσας εἰς μανθάνομεν ἀπὸ τὰς μητέρας μας, και διὰ τοῦτο λέγομεν γλώσσαν μητρικὴν, και ὄχι, πατρικὴν, πῶς λέγω, δὲν ἐνῆμισε τοὺς φιλοκαλόους Ὀδησσίτας, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ συζητήσῃ και διὰ τὰ κοράσια σχολείου; Ἴσως ἔξευρεν, ὅτι τρέφουσι τοῦτον τὸν κοινοφελέστατον σκοπὸν, ἀλλὰ προσμένουσιν ἡμισιτέρας περιστάσεις. Εἶθε νὰ ἔχη οὕτως! Ἐπειδὴ, σεβάσμις διδάσκαλος, ἢ παροιμία „μετὰ ὁποῖον διδασκαλοῦ καθησῆς, τέτοια γράμματα θὰ μάθῃς“ εἶναι γέννημα παρατηρητικῆς και ἀρίμου κεφαλῆς, και εἶναι ὀρθοτάτη. Ἀλλὰ τὰ παιδιά μετὰ τίνα ἄλλον συνανασφρόνται περισσότερο παρά μετὰ τὴν μητέρα τῶν; πῶς λοιπὸν αὐτὴ τυφλὴ οὐσα ἐμπορεῖ νὰ φωτίσῃ, και νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὰ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, τὴν ὁποῖαν δὲν γνωρίζει; μετὰ φαίνεται, ὅτι, ἐνόςω αἱ Ἑλληνίδες περιπατοῦσι μετὰ τὸ παντὶ τῆς ἀμαθείας εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ποτὲ οἱ Ἕλληνας δὲν θέλουσι θυμῶν νὰ τὸ ἐκτινάξωσι διόλου, και μάλικα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου οἱ πατέρες εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ζενιτεύονται, και ὅλη τῶν τέκνων ἢ ἀνατροφή μένει εἰς τὰς χεῖρας τῶν μητέρων. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ φροντίσωμεν ὅλοι διὰ τὰς συγγενεῖς μας, ὡς σὺ διὰ τὴν ἀξιοπρεπεστάτην ἀδελφίν σου Εὐαυθίαν.

(Β) Ἐπ' ἀληθείας εἶναι θεῖον οἰκτρότατον Χριστιανῶν ὀφθαλμοῖς νὰ βλέπωσιν ὀδηγούς τοῦ περιουσίτου λαοῦ ἀγνωσύντας και αὐτὰ τῆς πίστεως τὰ ἄρθρα! ἀλλ' ἤδη ἐλπίζομεν ὅλοι εἰς τὸν νῦν ἀξιοσεβέστου οἰκουμενικὸν ἡμῶν Πατριάρχην, ὅτι θέλει ἐπιφέρειν και εἰς τοῦτο, ὡς και εἰς πολλὰ ἄλλα, τὴν ἀνήκουσαν Θεραπείαν, ὡς φιλοσοφώτατος ὅλων πατέρων, και διάδοχος τοῦ ἐνός ἐκ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν και φωστῆρων τῆς Ἐκ-

κλησίας, και προσέτι τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων, τῶν Φωσφῶν τῆς Οἰκουμένης, και μαθητῶν τοῦ φιλανθρωποτάτου Ἰησοῦ.

(Γ) Ὅταν ὁμως τὴν ἐσπούδασε και ἐξεύρη· διότι δὲν λέγεται, νομίζω, ὅτι ἐξεύρει τις τὴν γλῶσσάντου, ὅταν μόνον ἐξεύρη νὰ τὴν ὁμιλήσῃ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξεύρη και νὰ συγγράφῃ εἰς αὐτὴν, και νὰ ἐνωῇ τοὺς συγγραφεῖς τῆς· Ἐγὼ ἔτυχε νὰ γνωρίσω ἕνα δύο ὁμογενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐσπούδασαν ἀκριστοῦ χρόνου τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, και συνέγραφον εἰς αὐτὴν, πῶς ὁμως, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἰπω ἐγὼ, ἀλλὰ μὲ ὄλον τοῦτο ὁμολογοῦν, ὅτι Γραμμικὰ δὲν ἐδύναντο νὰ συγγράψωσι. Εἰὼς λοιπὸν οὗτοι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφελήθωσιν ἀπὸ τὴν Γραμμικὴν, ἢ νὰ ἀφελήθωσι μετὰ γραμματῶν τῶν ἄλλων Γραικῶν; Ὅθεν εἶναι πασιδῆλον, ὅτι παιδιόθεν πρέπει ν' ἀρχίζωμεν τὴν σπουδὴν τῆς· δηλαδὴ πρέπει οἱ διδάσκαλοι μᾶς νὰ μᾶς δίδωσιν ἐκ πρώτης ἀρστηρίας βιβλία περιέχοντα πράγματα ἀνάλογα μὲ τὰς τότε δυνάμεις μας, και γεγραμμένα εἰς γλῶσσάν καταληπτὴν εἰς ἡμᾶς. Τοιαῦτα, δόξα τῷ Θεῷ, ἔχομεν και ἄλλα, και τώρα συντάττεται παρὰ τῶν κυρίων Γ. Γενναδίου και Γ. Δυσσάνη και ἐκδίδεται εἰς τὴν Μόσχαν Ἐγκυκλοπαιδεία διηρημένη εἰς δύο περιόδους ἐξιολογῶν παιδικῶν μαθημάτων. Τὰ δὲ γεγραμμένα εἰς γλῶσσῶν ἀκατάληπτου, και περιέχοντὰ πράγματα ἀνώτερα τῶν τότε δυνάμεων μας πρέπει νὰ τ' ἀφίνωμεν εἰς ἄλλην ἡλικίαν· διότι τὰ τοιαῦτα ὄχι μόνον δὲν μᾶς ὠφελοῦσιν, ἀλλὰ και μᾶς βλάπτουσι θανάσιμως. Ὁ Πολυέλεος μάνου νὰ μᾶς ἐλεήσῃ δι' ἑσας βλασφημίας λέγομεν μὴ γινώσκοντες, ἀ' ἀναγιγνώσκομεν.

(Δ) Ἀπορίας ἄξιον εἶναι πῶς πολλοὶ ὁμογενεῖς μας ἔχουσι τίσιν προσήλωσιν εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσάν. Δὲν ἐξεύρω, μήπως νομίζουσι, ὅτι ἐξουσιάζουσιν ἀκόμη οἱ Βενετοί. Ἀληθινὰ και αὐτὴ χρησιμεῖ και εἰς τὸ ἐμπόριον και εἰς τὰς τέχνας και ἐπιστήμας, ὅμως τώρα ἄλλαι γλῶσσαι εἶναι πολὺ χρησιμότεραι· διότι εἶναι περισσώτερον ἐκτεταμένα, και ὅταν κἂν εἰς τὰς ἐξεύρη, ἐμπορεῖ νὰ ἔχῃ μὲ πλειότερους κοινωνίαν, και νὰ ὠφελεῖται πλειότερον, και προσέτι βιβλία εἰς αὐτὰς εἶναι και περισσώτερα και προτιμότερα. λοιπὸν εἴαν κἂν εἰς σπουδάζῃ μιαν μόνον ξένην γλῶσσάν, διὰ τί νὰ μὴ μάθῃ μιαν

ἄλλην; ἔξω μόνον ὅταν ἐμπορῇ νὰ μάθῃ πολλὰς, τότε καλὸν και χρησίμου εἶναι νὰ μάθῃ και ταύτην.

Π ρ ό γ ρ α μ μ α

Τῶν δημοσίων ἐξετάσεων

τοῦ ἐν Ὀδησσῷ Ἑλληνεμπορικοῦ σχολείου.

Πρὶν τῆς Μεσημερίας. 1820 Μετὰ τὴν Μεσημερίαν.

τὴν 19. Ἰουλίου ἐξετάζονται οἱ μαθηταὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς και τὴν Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν. } Εἰς τὴν Θεογνωσίαν. (α)

τὴν 20. Εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν. } Εἰς Προτελεσιμὰ Μαθήματα κατὰ τὴν Σωκρατικὴν Μεθόδον. (α)

τὴν 21. Εἰς τὴν Ρωσικὴν γλῶσσάν. Εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσάν. } Εἰς Μανύματα προτελεσιμὰ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἰστορίας κατὰ τὴν Σωκ. Μεθόδον. (α)

τὴν 22. Εἰς τὴν Ὑγιεινὴν κατὰ τὴν Σωκ. Μεθόδον. (β) } Εἰς τὴν Γεωμετρίαν.

τὴν 23. Εἰς τὴν Συνθετικὴν κατὰ τὴν Σωκ. Μεθόδον. (β) } Εἰς Προτελεσιμὰ μαθήματα τῆς Ρωσικῆς και Γραικικῆς γλῶσσῆς κατὰ τὴν Ἀλληλοδιδασκικὴν Μεθόδον.

τὴν 24. Εἰς τὴν Φυσικὴν Ἰστορίαν κατὰ τὴν Σωκ. Μεθόδον. (β)

(α) Ἐκ τῆς πρώτης περιόδου τῆς ῥηθείσης ἐγκυκλοπαιδείας.

(β) Ἐκ τῆς δευτέρας περιόδου τῆς αὐτῆς. Εἴθε και αἱ δύο αὗται περιόδοι νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς ἕνα τὰ σχολεῖά μας! και ἡ ὠφέλεια ἐλπίζεται μεγάλη, ὡς πᾶς τις ἐπισκοφεύμενος τῆς Ὀδησοῦ τοῦ σχολείου ἐμπορεῖ νὰ συμπεράνῃ ἀπὸ τὰς περιόδους. Ἡ πρώτη περίοδος ἐκείνη πλεον ἀπὸ τὸ πικρὸν, πλὴν τοῦ ἔκτου και τελευταίου τόμου, ὅς τις μετ' ὀλίγου ἐλπίζεται· ἡ δὲ δευτέρα περίοδος μέλλει νὰ ἐκδοθῇ μετὰ ταῦτα· κατὰ δὲ τὸ παρὸν παραδίδεται χειρόγραφος εἰς τὸ ἐδῶ σχολεῖον. Εἰς τὸν ἕκτον τόμον τῆς πρώτης περιόδου περιέχεται διδασκαλίαι τῆς Σωκρατικῆς μεθόδου, καθ' ἣν πρέπει νὰ διδάσκονται τὰ εἰς αὐτὰς περιεχόμενα μαθήματα, οἱ δὲ μέλλοντες νὰ τὰς διδάξωσι

λύπην μεγίστην αισθάνεται ἡ ψυχὴ τοῦ Γραικοῦ, ὅταν ἀναγιώσκῃ εἰς ξένας ἐφημερίδας, ὅτι ὁ δεινὸς Ἀγγλος περιερχόμενος τὴν Ἑλλάδα ἀγόρασε τοῦ δεινοῦ Ἑλληνοῦ συγγραφέως παλαιὸν ἀντίγραφον· ὁ δεινὸς Γάλλος μετεκομίσειεν εἰς τὴν πατρίδα τὸ καὶ τὸ ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Γερμανὸς ἄλλο· καὶ τὸσφ περισσοτέρων, ὅσων βλέπει ὅτι εὐρίσκονται ἀκόμη ὁμογενεῖς, οἱ ὅποιοι κέρρονται ἀναισθητῶς πρὸς τὰ σεβάσματα μνημεῖα ἐκείνων, τῶν ὁποίων καυχῶνται ὅτι εἶναι ἀπόγονοι.

Πρὸ πολλῶν ἤδη χρόνων οἱ ἅγιοι πατέρες τῶν μοναζηρίων τῆς Πάτμου, καὶ τοῦ Ἄθωνος, πατριωτικῶς ζήλω κινούμενοι, ἐπώλησαν ἢ μᾶλλον ἐπρόδωσαν τόσα καὶ τόσα παλαιὰ ἀντίγραφα, πολυτιμοτάτους τῆς Ἑλλάδος θησαυρούς, εἰς τὸν Ἀγγλον Κλάκιον (*). Τὸ ἔργον τοῦτο τῶν ἁγίων πατέρων ἐκίνησε δικαίως εἰς ἀγανάκτησιν πολλοὺς ὁμογενεῖς. Ἄλλ' ἂν ἄνθρωποι ἀμαθεῖς καὶ ἀπαιδευτοὶ καὶ εἰς τὸ ἀργύριον καὶ χρυσοῦ ἐμμανῶς ἐκδοτοὶ, ὅποιοι εἶναι οἱ Μοναχοὶ τῶν μοναζηρίων ἐκείνων, ὡς τοὺς ἐκύρωξαν οἱ ἴδιοι ἀγορασταί, πωλοῦντες τοιαῦτα πολυτίμα ἀντίγραφα κινῶσιν εἰς ἀγανάκτησιν τῶν εὐαισθητῶν Γραικῶν τὰς ψυχὰς, εἰς πόσῃ μεγαλειτέραν ἀγανάκτησιν θέλουσιν κινήσει πράττοντες τοῦτο οἱ ἀντιποιοῦμενοι τῶν πρωτείων εἰς τὴν παιδείαν καὶ εὐγένειαν Κωνσταντινουπόλεως; —

Ἴδου τί ἀνέγνωσα νεωστὶ εἰς Γερμανικὴν ἐφημερίδα (Orpositionen-Blatt, Nro. 220. 15. Σεπτεμβρίου 1820.), καὶ τὸ κηρύττω διὰ τῆς ἡμετέρας ἐφημερίδος εἰς ὅλον τὸ γένος, ὅχι πρὸς ὄνειδος καὶ κατασχύνην τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν, ἀλλὰ πρὸς σαφρονομίαν ἄλλων ὅσοι κατὰ τοὺς ἁγίους Μοναχοὺς τῶν

διδασκαλοὶ ἐμποροῦν κατὰ τοῦτο νὰ ὠφελῆθοι πολὺ καὶ ἀπὸ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Πανόφροντος, καὶ ἀπὸ τοῦ Σακράτικου διαλόγου τοῦ Πλάτωνος. Ἐν τούτῳ μὲν ταῦτα, πολλὰ ἴσως, ἀλλὰ καὶ κεραιαωδέεστα, ὅταν δὲ σὺν Θεῷ εἴθω αὐτοῦ, καὶ ἐπιπέσω γρήγορα, τότε λέγομεν τὰ πληρέστερα καὶ ἀκριβέστερα.

Ο εὐγνώμων μαθητὴς σου Π. Ηλιάδης.

(*) Ἴδε Αὐτοσχ. Στοιχασμ. εἰς τὸν Α' τόμ. τοῦ Ἰσοκράτους.

μοναζηρίων τῆς Πάτμου καὶ τοῦ Ἄθωνος καὶ κατὰ τοὺς Κωνσταντινουπολίτας τῶρα, ἔχοντες ἀντίγραφα ἢ ἄλλα προγονικὰ μνημεῖα μελετῶσι νὰ τὰ παλιήσωσιν εἰς ξένους ἀπογουμνῶντες τὴν Ἑλλάδα.

Ἑλληνικὰ ἀντίγραφα εἰς τὴν ἀρκτώαν Ἀμερικὴν.

„Ὁ καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν ὡς περιηγητὴς γνωστὸς καὶ διὰ τὰ ἀξίερακά του προτερήματα ἀξιοτίμος Ἀμερικανὸς Εὐερέττος (Everett), προκέρσων εἰς τὸ πᾶρὰ τὴν Βοσῶνα (Boston) σχολεῖον, Harvard-Colleg ὀνομαζόμενον, ἀγόρασε κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ ἀκόλουθα ἀντίγραφα, τὰ ὅποια καὶ μετεκομίσειεν ἤδη εἰς τὴν Βοσῶνα· δηλαδή: 1) ἐν ἀντίγραφον εἰς δ', τοῦ ἰγ' ἢ ἰδ' αἰῶνος, περιέχον δεκαεξὶ λόγους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ζαζιανζινοῦ· 2) ἐν μέγα ἀντίγραφον εἰς δ', περιέχον τὰ εὐαγγέλια εἰς περικοπὰς διηρημένα, ὡς ἀναγιώσκονται εἰς τὴν Γραικικὴν Ἐκκλησίαν, ἐκ τοῦ ἰγ' αἰῶνος· 3) ἐν ἀντίγραφον εἰς δ', ὅλην τὴν καινὴν Διαθήκην περιέχον, ἐκ τοῦ ἰβ' ἴσως αἰῶνος, τὸ ὅποσον ἀκόμη δὲν ὠφελήθησαν οἱ κριτικοὶ· 4) ἐν ἀντίγραφον περιέχον τοὺς Παλμούς, ἐκ τοῦ ἰγ' αἰῶνος· 5) ἐν πολλὰ παλαιὸν τεμάχιον εἰς τέσσαρα φύλλα, περιέχον μέρος τῶν κατὰ Μάρκον καὶ Ἰωάννην εὐαγγελίων, τὸ ὅποσον πιθανόν ὅτι εἶναι ἐκ τοῦ ἡ' ἢ δ' αἰῶνος· 6) ἐν ὠραιότατον ἀντίγραφον τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μιχαὴλ Γλυκᾶ, Σικελοῦ τινος τοῦ ἰβ' αἰῶνος, κατὰ τὸ ὅποσον ἐμπορεῖ νὰ διορθωθῆ καὶ τὸ εἰς τὸν ἔνεκτον τόμον τῆς Βενετικῆς ἐκδόσεως τῶν Βυζαντινῶν ἐκδοδόμενον κείμενον“.

„Ὅλα τὰ ἀντίγραφα ταῦτα εἶναι εἰς Περιγαμινὸν χάρι τὴν γραμμένα καὶ ἀβλαβῆ διόλου, καὶ τὰ πρῶτα παλαιὰ ἀντίγραφα, τὰ ὅποια ἀπέκτησαν αἱ ἠνωμένα πολιτεῖαι“.

Ὁ τοῦ κακοῦ τούτου τὴν θεραπεῖαν μὴν ἀμελήσεις νὰ συμβουλεύσῃ Κυραῖς ἐπρόβαλε πρὸ χρόνων ταπεινῶς καὶ εἰς τὸν Παναγιωτάτον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, καὶ εἰς τὴν παρ' αὐτὸν σεβασμιωτάτην τῶν Ἀρχιερέων Σύνοδον τὴν σύστασιν Ἑλληνικοῦ Μουσείου εἰς φύλαξιν τῶν ἐτι σωζομένων λαμπρῶν λειψάνων τῆς προπατορικῆς δόξης· ἐπαρακάλεσε, νὰ ἐμπόδισθῆ εἰς τὸ εἶξῃ διὰ πατριαρχικῆς φιλοσοφίης πρὸς ὅλον

τὸ γένος συμβουλῆς, καὶ, ἂν ἢ χρεία τὸ καλέσῃ, διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων, τὸ νὰ δίδωται, ἢ νὰ πωλῆται, ἀπ' ὁποιοῦνδήποτε εἰς ὁποιοῦνδήποτε ἀνθρακονιδιότην ὁμόφυλου, ἢ ἀλλοφύλου, ἀντίγραφου εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν γραμμέ- νου κ. τ. λ. (*), καὶ ὁμοίως ὄχι μόνον τὸ τόσον εὐκόλου εἰς κα- τέρβωσιν πρόβλημά του δὲν ἐτελέσθη μῆτε ἡ παράκλησις του εἰσηκουσθῆ, ἀλλὰ βλέπομεν ὅτι τὸ ὅποσον ἠθέλησε νὰ θερα- πεύσῃ διὰ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Μουσείου κακὸν ἔ- προχώρησε καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν βασιλεύουσαν παλοῦνται εἰς τοὺς ξένους Ἑλληνικὰ ἀντίγραφα. Οἱ ἅγιοι Ἀρχιερεῖς ὑποφέρουν, ὡς φαί- νεται, καλλίτερα νὰ ἐλέγχωνται παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἀλλοφύλων πέριγηγῶν τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀπαίδευτοι καὶ πρὸς τὰ καλὰ τοῦ γένους ἀδιαφοροῦντες, παρὰ νὰ δάσωσιν ἀκρά- σιν εἰς τὴν ταπεινῶς προφερομένην φωνὴν ἀνδρῶς ὁμογενοῦς, ὅστις ζῆ καὶ πνέει καὶ κινεῖται εἰς μόνον τὸ καλὸν τοῦ γένους τοῦ ἀποβλέπων. Ὑποφέρουν νὰ μετακομίζωνται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς ξένους τόπους τὰ ἔνδοξα μνημεῖα τῶν προπατόρων των, ἀδιαφοροῦντες εἰς τὴν κατασχόνην, εἰς τὸ ὄνειδος καὶ εἰς τὴν βλάβην τοῦ γένους.

Ἄλλα φοβούμενος μὴ συκοφαντηθῶ αἰς ὕβριδος, καὶ ἀ- σεβείας, ὡς ἄθεος καὶ ἀνάρτης παρὰ τῶν κακῆ μοίρᾳ πληθυνο- μένων κακοτρόπων συκοφαντῶν (εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἐφθά- σαν τὰ καλ' ἡμᾶς!), παρ' ἀνθρώπων, λέγω, ὅτινες κατὰ τὸν Ἀπόστολον (**), „δεὸν ὁμολογοῦσιν εἶδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι“· πᾶν εὐχόμενος νὰ εἰσακουσθῆ καὶ τώρα ἡ παράκλησις τοῦ Κοραῖ καὶ νὰ ἐπιτελεσθῆ τὸ πρόβλημά του.

1820 Σεπτεμβρίου 20.

Γραικὸς ἐν Γερμανίᾳ σπουδάζων.

Ἄν ἡ φιλέσσηρος μήτηρ ἡμῶν, ἡ ἅγία τοῦ Χριστοῦ με- γάλῃ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἠμπόρεσεν ἀφ' ἑαυτῆς νὰ προνοήσῃ ἀσφα-

(*) Ἰδ. Αὐτοσχ. Στοχασμ. εἰς τὸν Α' τόμ. τοῦ Ἱεροκράτους.

(**) Πρὸς Τιτ. ἐπισ. κεφ. α'.

ἢ μέσα προφυλάξεως τῶν ἐναπολειφθέντων προπατορικῶν μνη- μείων, κατὰ τοῦτο ἴσως δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἀξιόμηκτος· ὅτι δὲν εἶναι οὔτε τὰ πρῶτα οὔτε τὰ ὕπερα ἀπὸ τὰ πολλά καὶ διάφορα κακὰ ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων μέρος μὲν δὲν δύναται νὰ ἐσοφύγη, ὑπὸ περιστάσεων ἐναντίων ἀναγκαζομένη, μέρος δ' ἐκουσίως νὰ συμβαίνωσι συγχωρεῖ ἢ καὶ αὐτὴ ἡ Ἐκκλη- σία πράττει, μὴ διακρίνουσα τὴν κακίαν αὐτῶν. Ὅταν δ' ὁμοίως συμβαίνωσι τοιαῦτα κακὰ, τὰ ὅποια ἐπιδέχονται ἀκιν- ῆτως θεραπείαν, καὶ ὁμοίως γινόμενα, προφανέστατα προξε- νῶσιν ὄνειδος καὶ ζημίαν εἰς ἔλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, ἡ δὲ ἅγια ἡμῶν Ἐκκλησία ὄχι μένου δὲν τὰ προβλέπει, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀκράσιν νὰ δώσῃ συγκατανεύσει εἰς τὰ πρὸς ἀποφυγὴν αὐ- τῶν προγινομένα προβλήματα φιλογενῶν τέκνων της, τότε τί πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν; ἐθελοκακίαν τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέ- ρων; ἄπειρος τῆς βλασφημίας! εἶναι καὶ τοῦτο λυπηρὸν σύμ- πτωμα ἄλλης παλαιᾶς ἀββωσίας, τῆς ὀλεθρίου λόγῳ δεισιδαι- μονίας, ἣτις πολλῶν ὁμογενῶν μάλιστα κληρικῶν ἀπήμελυνε τὸν νοῦν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε καὶ τοὺς εἰλικρινῶς συμ- βουλευούτας τὴν καθαίρεσιν τῆς ἱεροσυλίας νὰ μὴ ἀκούωσιν, καὶ αὐτῶν τῶν ἱεροσυλουμένων τὴν ἀξίαν πλέον νὰ μὴ γνωρι- ζοσιν. Τὸ ἀνωτέρω πρόσφατον συμβεβηκὸς μαρτυρεῖ ἀποχρώ- νως τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων, ὅθεν βλέπομεν ὅτι ἐκατάντη- σαν καὶ τὰ ἱερωτάτά μας (ἢ τί ἄλλο ἱερωτέρον, παρὰ ἀντί- γραφα τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων μας κ. τ. λ.;) νὰ πωλῶνται εἰς ξένους ἐπὶ χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ. Ἄν τὸ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν ἁ- γίαν μας μητέρα, παρακαλοῦντες αὐτὴν μετὰ δακρύων νὰ ἀ- κωνήσῃ τοιοῦτον κακὸν ἀτιμώτατον καὶ κοινοβλαβέστατον, δὲν μᾶς ἀκούει! ἂν κλαύσωμεν, ἂν θρηνήσωμεν, ἂν ἀγανακτῆ- σωμεν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν προπατορικῶν μνημείων μας, ἔξ- αφνα δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἴδῃς νέους τινες πανηγυριστὰς τῆς Ἑλλάδος, ἀνδράρια ἐξησκιμένα εἰς τὸ νὰ διατρέψωσιν ἡλιθίας ὄλους τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις μας εἰς ἀθείας καὶ, δὲν ἐξεύρω πόσους ἄλλας κακίας, νὰ τιναχθῶσιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ κέντρου τῆς ἱερωτάτης μητροπόλεως, καὶ νὰ φωνάζωσιν με- ζήλον ἀκακῆ λευτον κατὰ τὴν συνήθειάν των „Κατα- νοσησθήτω οἱ δι' ἀπειροκαλίαν καὶ γνώμης ἠμοχθηρίαν τολμᾶντες νὰ καθάπτῃσθε τῶν ἡἐκκλησιαστικῶς καὶ πολιτικῶς τοῦ γένους Ἄρ. 20.“

*)

„προΐσα μέγα“ (1). Καί τί δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ σβεδλώσωσι καὶ νὰ διαφθεύρωσιν ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ἡ τόλμη κατήνησεν, ὥστε καὶ νὰ κηρύττωσιν εἰς τὸ πανελλήνιον ὅτι „ἡ παρῶσα ἐποχὴ τῶν Ἑλλήνων ἀμιλλᾶται μὲ τὴν προγονικὴν λαμπρότητα“ ὅτι ἡ παυσυγενὴς χορεία καταθύει τὰ ἴδια ὑπὲρ τῶν κοινῶν καὶ ἄλλων κ. τ. λ.“ (2)! Ἀκούστε τοὺς κόλακας μὲ πόσῃ δραστήτητα κηρύττουσιν ἐνώπιον τῆς ταπεινότητος ἡμῶν μητρὸς, ὅτι ἀνέτειλεν (ὡς διὰ θαύματος βέβαια!) ἡ λαμπρότης ἑλληνικῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν νεὰν Ἑλλάδα! ἐνῶ οἱ ζῶντες Ἕλληνες μόλις τώρα ἄρχισαν νὰ συναισθάνωνται, καὶ αὐτὸς ὁ Παναγιώτατος ἡμῶν Πατριάρχης μετὰ πολλῶν Ἀρχιερέων συμμαρτυρεῖ, ὅτι ἕως τώρα ἐπλέαμεν εἰς τὸ σκότος τῆς βαρβαρότητος καὶ ἀμαθείας (3), καὶ βητικῶς λέγει, ὅτι οἱ πλείους τοῦ ἡμετέρου γένους πλανῶνται ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας (4)! ἐνῶ αἰῶνες ἴσως θέλουσιν διαβῆ ἕως οὗ νὰ φθάσωσιν οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν εἰς τοιαύτην μακαρίαν ἐποχὴν, καὶ ἢν θέλουσιν δυνηθῆν νὰ ἀμιλλῶνται μὲ τὴν προγονικὴν λαμπρότητα! Ἀκούετε τοὺς μὲ τίνα τρόπον κολακεύουσι τὴν εὐγενὴν χορείαν ἡμῶν λέγοντες, ὅτι καταθύει τὰ ἴδια ὑπὲρ τῶν κοινῶν! ἐν ᾧ αὐτὴ εἶναι προικισμένη ἀπὸ τὴν παιδείαν μὲ πόσῃ μετριοπροσύνην, ὅση ἀρκεῖ νὰ τοὺς κάμη, ἔχει πλέον νὰ γνωρίσωσιν, ἀλλὰ νὰ ἀρξῶσιν πρὸς τὴν τοιαύτην τρομερὰν κολακείαν!

Ἄν ὁ Παναγιώτατος ἡμῶν Πατὴρ καὶ οἱ Σεβασμιώτατοι Ἀρχιερεῖς ἴδαν μὲ τοὺς θαυματουργοὺς ἐκείνους πανηγυριστὰς τὰς Μούσας σοβοῦσας πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς Χάριτας περιχορευούσας (5), ἄς ὑπερέβουν καὶ μὲ ἡμᾶς τοὺς ἐν Ἑυρώπῃ ἀπειροκόλους καὶ

(1) Ἴδε τὸ πρὸ ὀλίγου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ τοῦ Γέν. Ἑλλ. τυπογραφ. ἐκδοθῆν φυλλάδιον: Τοῖς ἀπανταχοῦ εὐρισκομένοις Ὁμογενέσι κ. τ. λ. σελ. 24.
 (2) Αὐτόθι.
 (3) Ἴδε Προκλήρ ἐκ τοῦ τυπογρ. τῆς Κωνσταντινουπ. Τῆς ἡ. Δεκεμβρίου.
 (4) — Ἐγκύκλι. Πατριάρχ. Ἐν Φιλοθ. Τηλεγρ. σελ. 33.
 (5) — τὸ ἀναφερθῆν φυλλάδιον, σελ. 16.

τὴν γνώμην μοχθηροῦς (α) νὰ ἴδωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Τυρτάρου τὰς θεότητας σοβοῦσας καὶ περιχορευούσας τὴν ἀγίαν τῆ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἀπογομνοῦσας αὐτὴν ἀπὸ τὰ ἱερώτατά της λείψανα, καὶ μισθὸν τῆς γυμνώσεως λαμβανούσας ἀργύριον καὶ χρυσίον. Καὶ ἂν αὐτοὶ οὗτοι οἱ θεοὶ πατέρες ἡμῶν δίδωσιν τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς φιλαλήβεις ἐκείνους πανηγυριστὰς νὰ δημιουργῶσιν θαυμασίως τὸ σκότος τῆς παρούσης Ἑλληνικῆς ἐποχῆς εἰς λαμπρότητα ἐφάμιλλον τῆς προγονικῆς, νὰ κηρύττωσιν εἰς τὸν κόσμον λυκομένην, ἐποδυρομένην, ἐνεδιζομένην, αἰσχυρομένην τὴν φίλην πατρίδα (β), διότι ἐτύπωναν οἱ υἱοὶ τῆς τῆς βιβλίου τῶν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἔχι εἰς τὸ μέχρι τοῦδε ἀτελέστατον τυπογραφεῖον τοῦ γένους, δὲν εἶναι τάχα δίκαιον νὰ δώσωσιν καὶ εἰς ἡμᾶς, ὡς τέκνα τῆς καινῆς ἡμῶν μητρὸς Ἐκκλησίας, τὸ δικαίωμα νὰ κλαίωμεν τὴν πολλὰς συμῶσαν ἀληθινὴν ἀτίμιαν τῆς Πατρίδος καὶ Ἐκκλησίας μας, καὶ νὰ ζητῶμεν τοῦ καινοῦ θαύματος ἀπὸ τὴν τελευταίαν; Ἀρκετὴ δυστυχία εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἀποκτώμεν μίσην καλὰ, ὅσα ἔχουμεν τοὺς τρόπους νὰ ἀποκτήσωμεν· ἀλλ' ἤθελεν εἶσθαι ταῦντι μαγιστὴν δυστυχία νὰ βλέπωμεν καὶ ὅσα ἔχομεν νὰ μᾶς ἀρπάζουν εἰς τὴν πτωχείαν μας, καὶ ἄμως νὰ σιωπῶμεν αἰσχυρὰ καὶ τιμωρικῶν σιωπῆν!

Ἡ σεβασμιωτάτη μήτηρ Ἐκκλησία ἄς μάλῃ τέλος πάντων, ἔτι οὔτε οἱ λόγοι καὶ τίμιοι συνεργῆται μου, οὔτ' ἐγὼ τὸ ταπεινότατον ἐν Κριστῷ τέκνοντὸς δὲν θέλωμεν ποτὲ τὴν κολακεύσει, οὔτε ποτὲ δεχθῆ εἰς τὸν Ἁ. Ἐ. ἄλλων κολακείας, ἀλλ' οὔτε ποτὲ ὑποπέσει, ὡς γνήσιότητος τέκνα, νὰ τὴν ὑβρίζωσιν οἱ ὀκνηροὶ σόφισται μὲ τὰς προφανεστάτας ἀπάτας καὶ κολακείας τῶν, οἱ δὲ ξένοι μὲ τὰς κατηγορίας τῶν. Ἐἴθε ἐκπληροῦσα τὸ ἀναμνησθῆν, πραγματικῶς ἀποδειχθῆν σωτηριῶδες πρόσδλημα τοῦ ὁμογενοῦς ἐκείνου, ὅς ἐκ ψυχῆς εὐχεται καὶ εὐκρινῶς ἀγαπᾷ τὴν δόξαν αὐτῆς καὶ τῆς φίλης πατρίδος, νὰ δείξῃ εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν καὶ ξένον κόσμον, ὅτι δὲν εἶναι μόνον φιλόσοφος ἀλλὰ καὶ δικαία μήτηρ τῶν τῆς κνωστικῆς φιλόσοφος μὲν, διότι δὲν καταφρονεῖ τὰς μὲ

(α) Αὐτ. σελ. 24 καὶ 27.
 (β) Αὐτ. σελ. 23.

λόγον παρακλήσεις των δίκαια δὲ, διότι υποφέρουσα μὲ μητρικὴν πρότητα τὴν δίκαιαν ἀγανάκτησίν των, ἐκτελεῖ τὰ δίκαια καὶ συμφέροντα.

Κ. Κοκκινάκης.

Εἰδοποιήσεις.

Τῶν ἀγαν ἐπιφελαῶν, καὶ ὅτι μάλιστα ἀναγκαίων εἰς τὸ ἡμέτερον γένος εἶναι καὶ ἡ φυσικὴ Ἴσότης· μᾶθημα, τὸ ὁποῖον ἔλα τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἔθνη διδάσκονται τακτικῶς, πλουτιζόμενον ἡμέραν παρ' ἡμέραν μὲ διαφορὰς ἐφευρέσεις πρὸς φωτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος· μᾶθημα, ἐν ᾧ ὁ νοῦς θεωρῶν τοῦ ἀνθρώπου αἰς ἐν κατόπτρῳ, τὴν ποικιλότητα, τὸν σχηματισμὸν, τὴν αὐξήσιν, καὶ ὀργανικὴν κατασκευὴν τῶν φυσικῶν σωμάτων, καὶ τὰς ιδιότητας ὄλων γενικῶς τῶν ζώων, φυτῶν, καὶ μετάλλων, ἐκθαμβεῖται, καὶ μὲ ἀπαραίτητον σέβας λειτουργεῖ, μεγαλύνων τὸν πάνσοφον καὶ παντέλειον τοῦ παντός δημιουργόν.

Εἰς τὴν μελέτην τούτου τοῦ ἀραιοτάτου μαθήματος ἐγκύψας καὶ ἐγὼ ἀπὸ πολλῶν ἤδη χρόνων ἐπιμόνας, συναρμυρισάμην μεθοδικωτάτῃς καὶ ἔσον τὸ κατ' ἐμὲ σύντομον πρὸς παράδοσιν φυσικὴν Ἴσότητα, περιέχουσαν ἐν γένει πάντα τὰ φυσικὰ σώματα, καὶ τὰς διαιρέσεις αὐτῶν εἰς τὰ τρία βασίλεια τῆς φύσεως· οἶον, τὸ βασίλειον τῶν ζώων, τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν, καὶ τὸ βασίλειον τῶν μετάλλων, ὧν ἡ διαίρεσις ἀσαυτῶς ὑπάγεται μετ' ἀκριθείας εἰς γένη καὶ εἶδη ὑπάλλληλα.

Τούτο τοῖνον τὸ μετὰ πολλῶν πόνων καὶ ἰδρώτων ἀπὸ πολλῶν ἤδη χρόνων συνεργασθέν μοι βιβλίον, ἔτοιμόν ἄχρι τοῦδε ὄν, ὑπάγεται μετ' ὀλίγον εἰς τὰ ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαβίας πιεζήρια· ἐφ' ᾧ καὶ εἰδοποιοῦνται οἱ φιλόκαλοι πεπαιδευμένοι ὀμωγενεῖς οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐνυσοχολοῦμενοι.

Γεώργιος Θεοχαρόπουλος

Πελοποννήσιος.